

Panoramafriheten i svensk rätt och EU

- En analys av begreppet ”avbilda” med hänsyn till vår
digitala tidsålder

Gustaf Fransson

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH01

HT2016

Handledare

Ulrika Wennersten

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning	5
1. Inledning	7
1.1 Bakgrund och beskrivning av ämnet	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Metod	10
1.4 Avgränsning	11
1.5 Disposition	12
2. Upphovsrätten	13
2.1 Upphovsrättens uppkomst i Sverige och EU	13
2.2 Infosoc-direktivet	14
2.2.1 Trestegsregeln.....	15
2.3 Det upphovsrättsliga skyddet	16
2.3.1 Vad och vem skyddas i upphovsrätten?	16
2.3.2 Begreppet verkshöjd	18
2.4 De ekonomiska befogenheterna	20
2.4.1 Upphovsmannens ensamrätt.....	20
2.4.1.1 Framställning av exemplar	21
2.4.1.2 Framställning av exemplar för privat bruk	23
2.4.1.3 Överföring till allmänheten	25
2.4.1.4 Spridning av exemplar av verket	28
3. Den svenska bestämmelsen om panoramafrihet	30
3.1 Bestämmelsens historia och innebörd	31
3.2 Bestämmelsen i 24 § URL	32
3.2.1 Fri återgivning av konstverk på allmän plats utomhus.....	32
3.2.2 Fri återgivning av konstverk i annonser eller kataloger m.m.	33
3.2.3 Fri avbildning av byggnader.....	34
3.3 Utredning om begreppet avbilda	34
3.4 Praxis - mål NJA 2016 s. 212	37
3.4.1 Bakgrund	37

3.4.2 Högsta domstolens bedömning	38
3.4.3 Perspektiv på Wikimedia-fallet	40
4. Upphovsrätt i de nordiska länderna	42
4.1 Historia	43
4.2 Finlands bestämmelse om panoramafrihet	43
4.3 Norges bestämmelse om panoramafrihet	45
4.4 Danmarks bestämmelse om panoramafrihet	47
5. Upphovsrätt på den digitala inre marknaden.....	49
6. Sammanfattande kommentarer och slutsatser	52
Abstract.....	56
Källförteckning.....	57

Förord

Bakgrunden till mitt val av ämne är egentligen inte så spännande. Till en början funderade jag på att skriva om olika förvaltningsorganisationers avtalslicensieringar inom musikindustrin men utan att ha hittat något som verkligen kändes intressant eller något som ingen annan tidigare skrivit om, beslutade jag mig för att försöka ta kontakt med advokater inom det immaterialrättsliga området. Efter att ha kontaktat omkring tjugo advokater fick jag till slut svar från en advokat på advokatfirman MarLaw AB i Stockholm vid namn Alexander Jute. Han föreslog ett par ämnen som skulle kunna tänkas vara relevanta att skriva en affärsjuridisk uppsats om och ett av dessa förslag innefattade det högaktuella ämnet panoramafrihet. Efter att ha läst in mig på området fann jag det väldigt intressant och jag beslutade mig därför för att välja detta ämne. Jag vill därför rikta ett speciellt tack till Alexander för att ha lagt ner tid och hjälpt mig med detta.

Sammanfattning

I denna uppsats beskrivs och analyseras bestämmelsen om panoramafrihet. Först och främst behandlas svensk rätt men utblickar görs även till övriga nordiska länder. En utblick görs även till EU:s arbete avseende upphovsrättsliga bestämmelser om panoramafrihet och dess effekt på den digitala marknaden.

En viktig inskränkning i upphovsrätten är rätten att fritt avbilda byggnader och konstverk som är stadigvarande placerade på allmän plats utomhus. I uppsatsen utreds huruvida 24 § upphovsrättslagen (URL) ger en rätt att via internet överföra bilder av byggnader och konstverk till allmänheten. För att ta reda på detta görs en utredning avseende begreppet avbilda för att försöka utröna hur pass begränsad en avbildning av en byggnad eller ett konstverk får vara enligt svensk rätt. För att få ytterligare förståelse avseende begreppets räckvidd och omfattning jämförs detta med gällande rätt i övriga nordiska länder.

I utredningen om bestämmelsen i 24 § 1 st. URL görs även en redogörelse för avgörandet i NJA 2016 s. 212 (Bildupphovsrätt i Sverige (BUS) mot Wikimedia Sverige). Högsta domstolen fastställde i sitt beslut att bestämmelsen i 24 § 1 st. URL är begränsad till just avbildningar. Detta torde innebära att bestämmelsen inte ger en rätt att via internet överföra bilder av byggnader och konstverk till allmänheten. I uppsatsen tas också hänsyn till olika perspektiv på domstolens bedömning i målet.

Då den digitala teknikens utveckling har förändrat det sätt på vilket verk och andra skyddade alster skapas, distribueras, produceras och används, har det ansetts nödvändigt att anpassa de mål och principer som finns i EU:s rambestämmelser för upphovsrätt till dessa nya realiteter. I ett meddelande från EU-kommissionen angavs att ”panoramaundantaget” måste förtydligas för att ta hänsyn till nya spridningskanaler. Arbetet med detta pågår för fullt och senast den 14 september 2016 lade EU-kommissionen fram ett förslag till direktiv om upphovsrätt på den digitala marknaden. Det kom dock inget förslag om detta från EU-kommissionen vilket innebär att vi får vänta ytterligare för att få klarhet i denna fråga.

Förkortningar

EU	Europeiska unionen
EG	Europeiska gemenskapen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol (tidigare EG-domstolen)
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
URL	Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
HD	Högsta Domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Infosoc-direktivet	Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informations-samhället.
WIPO	World Intellectual Property Organization/ Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten
DSM	Digital Single Market

1. Inledning

1.1 Bakgrund och beskrivning av ämnet

Upphovsrätten har länge varit ett viktigt rättsområde då den främjar nyskapande och skapar möjligheter för upphovsmännen att erhålla ersättning för deras upphovsrättsskyddade verk. I de flesta fall är det givet att upphovsmän skall få ersättning när deras skyddade verk utnyttjas, men i vissa fall är det inte lika självklart. I upphovsrättens andra kapitel finns det nämligen inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt som bland annat gjorts för att ge allmänheten tillgång till skyddade verk.¹ En viktig inskränkning inom upphovsrätten är rätten att fritt avbilda byggnader och konstverk som stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus. Detta är den så kallade panoramafriheten som regleras i artikel 5.3.h i Infosoc-direktivet.² Motsvarigheten i svensk lagstiftning finns i 24 § URL. Den nuvarande bestämmelsen om panoramafrihet, som infördes för 15 år sedan, har blivit mer och mer ineffektiv då den inte uppdaterats i takt med den digitala utvecklingen. Inskränkningen i artikel 5.3.h är valbar för medlemsländerna, vilket innebär att de inte behöver implementera den i sin lagstiftning. Dock sätter direktivet den yttre ramen för vilka undantag och inskränkningar som får finnas i den nationella lagstiftningen. Detta innebär att medlemsstaterna inte får ha några undantag eller inskränkningar som går utöver vad som medges i artikeln. På grund av att medlemsstaterna tillämpar och tolkar undantaget på olika sätt kan det uppstå oklarheter om ett utnyttjande av verket är tillåtet eller inte. Detta är särskilt olyckligt på ett område som upphovsrätten som är så pass ”internationellt” i bemärkelsen att ”ämnessfären inte känner några geografiska gränser”.³ På grund av att det finns brister i lagstiftningen på området, påbörjade EU ett långsiktigt arbete mot en digital inre marknad.

EU-kommissionen lanserade i maj 2015 sina planer för den digitala inre marknaden, the Digital Single Market (DSM), som har som syfte att stärka Europas ekonomi genom bland annat harmoniseringar av medlemsstaternas lagstiftningar.⁴ Då

¹ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 137.

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

³ Levin, M, *Lärobok i immaterialrätt*, 10 uppl., s. 42.

⁴ Europeiska rådet, En digital inre marknad för Europa (elektronisk källa).

upphovsrätten är en viktig del i denna handlingsplan har EU-kommissionen ansett att en modernisering av EU:s upphovsrättsliga bestämmelser är högst nödvändig för att nå en mer fullbordad digital inre marknad.⁵

I EU-kommissionens genomförandeplan finns bland annat ett förslag om att anpassa inskränkningarna om panoramafrihet till vår digitala tidsålder så att gränsöverskridande problem mellan medlemsländerna förhindras.⁶ Inskränkningen gör att upphovsrättsskyddade offentliga konstverk och byggnader kan användas utan att upphovsrättsinnehavaren först måste godkänna detta. Kommissionen vill genomföra tydligare undantag och inskränkningar som ska tillämpas på samma sätt inom hela EU. Medlemsländer och allmänna myndigheter anser att ett förtydligande är nödvändigt eftersom de nuvarande bestämmelserna inte tillräckligt distinkt anger vad som gäller när man exempelvis använder ett fotografi av en offentlig byggnad. Med dagens bestämmelser kan det som europeisk medborgare vara svårt att försäkra sig om att man agerar inom lagens ramar.

På grund av det nyss anförda förs det för tillfället diskussioner om att införa en mer preciserad och tvingande inskränkning. Därmed fortlöper den omdiskuterade debatten om panoramafrihet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att beskriva och analysera bestämmelsen om panoramafrihet i svensk rätt med utblickar till motsvarande inskränkning i övriga nordiska länder, samt göra en utblick till EU:s arbete avseende upphovsrättsliga bestämmelser om panoramafrihet och dess effekt på den digitala marknaden.

Följande frågeställningar är tänkta att besvara syftet med denna uppsats:

1. Hur ser den svenska regleringen om panoramafrihet ut? På vilket sätt skiljer sig den svenska regleringen om panoramafrihet från de övriga nordiska länderna?

⁵ Europeiska rådet, Upphovsrätt i den digitala inre marknaden för Europa (elektronisk källa).

⁶ EU-kommissionen, prioriteringar i arbetet mot en digital inre marknad för Europa (elektronisk källa).

2. Ger 24 § URL en rätt att via internet överföra bilder av byggnader och konstverk till allmänheten eller tillåter bestämmelsen endast framställning av exemplar och spridning av dessa i fysisk form?

3. Hur ser EU:s pågående arbete ut avseende upphovsrättsliga bestämmelser om panoramafrihet och varför behövs en mer harmoniserad upphovsrätt inom EU?

1.3 Metod

För att uppfylla uppsatsens syfte har jag valt att använda mig av en rättsdogmatisk metod i de delar där jag ska utreda vad som är gällande rätt på området. För att fastslå och granska gällande rätt kommer jag att fördjupa mig i lag, förarbeten, praxis och doktrin.⁷ Förarbeten kommer främst beaktas för att ta reda på hur lagstiftaren har tolkat de motiv som ligger till grund för bestämmelsen och hur Sverige valt att implementera väsentliga EU-rättsakter rörande bestämmelsen i 24 § URL.

Praxis på det gällande området är relativt begränsad men en analys görs av de relevanta rättsfall som finns för att utreda hur svensk domstol har tillämpat och tolkat bestämmelserna. Doktrin används för att få ytterligare förståelse av lagstiftningen och syftet med denna.

Då upphovsrättslagen är harmoniserad av EU-rätten genom ett antal direktiv, där inte minst Infosoc-direktivet blir relevant för gällande område, kommer ett antal EU-rättsliga bestämmelser att beaktas. Uttalanden från EU-kommissionen och olika officiella utredningsdokument kommer även de beaktas. För en del material blir därför EU-rättslig metod aktuell och angående EU-rättskällorna är det primärrätten och sekundärrätten som är de viktigaste. Primärrätten utgörs av olika fördrag som fastställer EU:s rättsliga ram medan sekundärrätten består av rättsakter som baserar sig på dessa fördrag.⁸ Dessa rättsakter kan vara bl. a förordningar, direktiv, beslut och avtal. När en utredning enligt denna metod görs utgår uppsatsen från en teleologisk tolkning där bestämmelser tolkas utifrån dess syfte snarare än utifrån bestämmelsens lydelse.⁹

⁷ Korling, Zamboni, *Juridisk metodlära*, s. 21.

⁸ Hettne, Otken Eriksson, *EU-rättslig metod*, s. 25-26.

⁹ Hettne, Otken Eriksson, *EU-rättslig metod*, s. 36.

Vidare kommer vissa delar av uppsatsen använda annat material än de traditionella rättskällorna såsom rapporter, undersökningar, debattartiklar och olika rekommendationer från EU-rättsliga institutioner. Detta eftersom de traditionella rättskällorna ibland blir svåra att tillämpa med tanke på den koppling som uppsatsen har till den digitala marknaden. För sådant material finns bland annat ett antal webbplatser där man kan få tillgång till EU:s institutioners och organs handlingar.¹⁰ Av dessa används främst Eur-Lex där man bland annat kan få tillgång till ”Europeiska unionens officiella tidning” och gällande lagstiftning.

1.4 Avgränsning

I denna uppsats studeras panoramafriheten i grund och botten ur ett svenskt rättsperspektiv men utblickar görs även till nordisk rätt och EU:s pågående arbete avseende detta undantag. Inom upphovsrätten finns flera inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt, men undersökningen behandlar endast rätten att fritt avbilda konstverk och byggnader på allmän plats utomhus. Då 24 § URL fick sin nuvarande lydelse genom införandet av Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG, även kallat Infosoc-direktivet, behandlas också EU-rätten eftersom svensk rätt är underordnad denna.

Uppsatsen kommer inte behandla hur ett skydd till ett verk uppkommer, eftersom detta inte är relevant för uppsatsens ämne. Istället kommer endast en beskrivning göras om vad som anses vara ett verk och hur pass omfattande en upphovsmans ensamrätt till ett verk är. En avgränsning görs även till att endast behandla skyddade verk och inte verk som i sig är fria men som på grund av andra omständigheter ändå innehar ett skydd. Exempelvis är det under kvällstid förbjudet att fotografera Eiffeltornet på grund av dess skyddade belysning, trots att skyddstiden löpt ut för själva byggnaden.

Vidare behandlas inte eventuella sanktioner som kan uppkomma på grund av ett upphovsrättsintrång, eftersom detta inte är av intresse för att besvara syftet med uppsatsen. Vad gäller olika begrepp och uttryck kommer dessa endast beröras och förklaras i den mån det är nödvändigt för uppsatsens syfte.

¹⁰ Hettne, Otken Eriksson, *EU-rättslig metod*, s. 208.

1.5 Disposition

För att ge en övergripande bild av upphovsrätten inleds uppsatsen med ett kapitel om upphovsrättens syfte och innebörd. Detta kapitel inleds med en kortfattad redogörelse över upphovsrättens historia i Sverige och EU för att sedan behandla det för uppsatsen viktiga Infosoc-direktivet och trestegsregeln i detta. Därefter sker en redogörelse för vad och vem som skyddas i upphovsrätten och slutligen görs en genomgång av de ekonomiska befogenheterna.

I nästa kapitel (kapitel 3) beskrivs 24 § URL med inriktning på ordet avbilda i denna paragraf. Tanken är att, i den mån det går, förklara hur ordet avbilda skall tolkas och hur pass begränsad en avbildning av en byggnad eller ett konstverk är enligt svensk rätt. Här görs också en kort redogörelse över bestämmelsens historia i svensk rätt. Syftet med detta avsnitt är att besvara den första frågeställningen. I detta kapitel behandlas också avgörandet i NJA 2016 s. 212 (Bildupphovsrätt i Sverige (BUS) mot Wikimedia Sverige). Slutligen i detta kapitel görs en redogörelse för de olika perspektiv som kan anläggas på Högsta domstolens avgörande.

I efterföljande kapitel (kapitel 4) görs en utblick till upphovsrätten i övriga nordiska länder. Här görs en redogörelse över dessa länders implementering av undantaget för panoramafrihet och utifrån detta jämförs svensk rätt med dessa länders gällande rätt.

I kapitel 5 görs en utblick till EU:s pågående planer avseende en ny bestämmelse om panoramafrihet. Tanken är att ge läsaren en grundläggande förståelse för det arbete som har skett under de senaste åren i EU-kommissionen avseende en harmoniserad panoramafrihet inom EU.

Slutligen görs i uppsatsens sista kapitel sammanfattande kommentarer som återkopplar till syftet och besvarar frågeställningarna. Slutsatserna kommer att presenteras löpande tillsammans med de sammanfattande kommentarerna.

2. Upphovsrätten

2.1 Upphovsrättens uppkomst i Sverige och EU

Upphovsrättens huvudsakliga innebörd är att främja nyskapande och skapa möjligheter för upphovsmännen att erhålla ersättning för deras upphovsrättsskyddade verk. Skyddet för upphovsrätten har gamla anor och skapades genom det system med privilegier för boktryckare och förläggare som infördes när boktryckarkonsten först började utnyttjas under 1400-talet. Man brukar säga att det första egentliga upphovsrättssystemet tillkom i Republiken Venedig år 1469 då boktryckaren Johan av Speyer fick en ensamrätt just för att utföra tryckeriverksamhet. Så småningom kom en personlig rätt att tillerkännas kompositörer, författare och konstnärer så att deras alster skulle anses som deras och deras efterlevandes egendom. Det är ur dessa regler som den moderna upphovsrätten anses ha utvecklats.¹¹

För Sveriges del kom de första primitiva upphovsrättsliga bestämmelserna genom 1810 års tryckfrihetsförordning. Under 1800-talet tillkom nya lagar som i sin tur ersattes av tre lagar år 1919. Dessa reglerade rätten till litterära och musikaliska verk, rätten till verk av bildande konst och rätten till fotografiska bilder.

Under den senare delen av 1930-talet tillsattes det en sakkunnigutredning. Auktorrättskommittén avgav sitt betänkande år 1956 som bland annat innehöll förslag till helt nya lagar om det upphovsrättsliga skyddet och om skyddet för fotografier. Åren 1960 och 1961 kom också en ny upphovsrättslag och fotografilag men har fram till dagens upphovsrättslag moderniserats ett stort antal gånger.¹² Viktigt att poängtera är att en sådan fotografilag inte längre finns kvar i lagstiftningen.

Vad gäller internationella upphovsrättsregleringar tillkom år 1886 en internationell överenskommelse om skydd för upphovsrättsliga verk, den s.k. Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Detta är den första s.k. multilaterala konventionen och Sverige anslöt sig så tidigt som år 1904. Utöver denna finns även det s.k. TRIPS-avtalet inom Världshandelsorganisationen som reglerar handelsfrågor vad gäller immaterialrätt. Då Sverige är bundet av dessa överenskommelser får svenska upphovsmän skydd utomlands för sina alster och utländska upphovsmän får på liknande sätt skydd i Sverige, i förhållande till att staterna är anslutna.

¹¹ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 32.

¹² *Ibid*, s. 33.

Konventionerna är inte i sig bindande för Sverige men svensk lag måste utformas så att den stämmer överens med de internationella åtagandena, vilket leder till att domstolarna är skyldiga att vid tillämpningen av lagen tolka bestämmelserna i enlighet med de internationella åtagandena.¹³

För i stort sett alla delar i uppsatsen blir det viktigt att ha förståelse för vad Infosoc-direktivet är och vad syftet med detta är. Därför görs i nästkommande avsnitt en grundläggande redogörelse för detta direktiv för att sedan gå vidare med den ekonomiska rätten. I efterföljande avsnitt förklaras även trestegsregeln, vilken också finns inskriven i Infosoc-direktivet.

2.2 Infosoc-direktivet

Vår tids digitala utveckling har bland annat medfört att upphovsrättsligt skyddade verk kan kopieras snabbt och enkelt samt överförs över nationella gränser på ett helt annat sätt än tidigare.¹⁴ Det är också detta som är bakgrunden till Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället. På grund av förändringarna på den digitala marknaden, t ex internets framväxt, ansågs ett införande av grundläggande regler på EU-nivå vara nödvändigt för att inte snedvrída konkurrensen på den inre marknaden. Tanken med direktivet är att harmonisera upphovsrätten så att den inte motverkar handel med varor och tjänster över medlemsländernas gränser. Syftet med direktivet är också att komplettera och anpassa nuvarande lagstiftning om upphovsrätt och närstående rättigheter för att på ett tillfredsställande sätt svara mot den tekniska utvecklingen.¹⁵ Direktivet innehåller bland annat regler som fastställer upphovsrättens och de närstående rättigheternas omfattning men också undantag och inskränkningar som medlemsstaterna i de flesta fall fritt kan välja att implementera i sin lagstiftning. I art. 2-4 i direktivets andra kapitel finns bestämmelser som behandlar rätten till mångfaldigande, rätten till överföring av verk till allmänheten och rätten att göra andra alster tillgängliga för allmänheten och rätten till spridning. Rättigheterna i

¹³ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 34.

¹⁴ Prop. 2004/05:110, *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.*, s. 1.

¹⁵ *Ibid*, s. 43 f.

artiklarna skall tillerkännas en upphovsman och i vissa fall även närstående rättsinnehavare.¹⁶

I direktivets artikel 5 återfinns bestämmelser som möjliggör ett antal undantag och inskränkningar i ensamrättigheterna som upphovsmän eller närstående har. Utöver de tvingande undantagen för tillfälliga kopior i artikel 5.1 är undantagen och inskränkningarna valbara för medlemsländerna, vilket innebär att de inte behöver implementera dem i sin lagstiftning. Dock sätter direktivet den yttre ramen för vilka undantag och inskränkningar som får finnas i den nationella lagstiftningen. Detta innebär, för de ensamrättigheter som regleras i direktivet, att medlemsstaterna inte får ha några undantag eller inskränkningar som går utöver vad som medges i artikel 5 i direktivet.

I mål C-201/13¹⁷ finns en hel del information om vad som gäller generellt vid tolkning av artikel 5 i Infosoc-direktivet. Målet handlar nämligen om inskränkningen för parodier, vilken också är valbar för medlemsstaterna. I avgörandets punkt 22 anges att en bestämmelse som stadgar ett undantag från de rättigheter som avses i artiklarna 2 och 3 i direktivet, skall tolkas restriktivt. Vidare skall tolkningen av begreppet parodi också göras på ett sådant sätt att det införda undantagets ändamålsenliga verkan säkerställs och att dess syfte följs. Av skäl 31 i Infosoc-direktivet framgår att undantagen syftar på de rättigheter som avses i artiklarna 2 och 3 i direktivet för att upprätthålla en ”skälig avvägning”, dels mellan å ena sidan upphovsmännens rättigheter och intressen och å andra sidan de rättigheter och intressen som användarna av skyddade alster har. Domstolen angav att en skälig avvägning skall iakttas vid tillämpning av ett sådant undantag som parodier i art. 5.3.k i direktivet. För att pröva huruvida ett undantag i art. 5 tillämpas på ett sätt som respekterar denna skäliga avvägning, måste alla omständigheter i det aktuella fallet beaktas.

2.2.1 Trestegsregeln

Den s.k. trestegsregeln har sitt ursprung i artikel 9.2 i Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, men senare avtryck finns även i artikel 10 i WIPO-

¹⁶ Prop. 2004/05:110, *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.*

¹⁷ Mål C-201/13 Johan Deckmyn och Vrijheidsfonds VZW mot Helena Vandersteen m.fl..

fördraget om upphovsrätt och i artikel 13 i TRIPS-avtalet. Eftersom Sverige ingår i Europeiska unionen är vi bundna av den s.k. unionsrätten.¹⁸ I beaktandesats 44 i Infosoc-direktivet uttalas att *”sådana undantag och inskränkningar bör inte tillämpas på ett sådant sätt som inkräktar på rättsinnehavarens legitima intressen eller gör intrång i det normala utnyttjandet av dennes verk eller andra alster”*. Det tydligaste uttrycket för denna restriktivitet finns i trestegsregeln i artikel 5.5 i Infosoc-direktivet och enligt denna *får de undantag och inskränkningar som en medlemsstat kan föreskriva med stöd av direktivet endast tillämpas i vissa särskilda fall som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket eller annat alster och inte oskäligt inkräktar på rättighetshavarens legitima intressen.*¹⁹ Denna bindande regel har inte som sådan tagits in i den svenska lagen men den har tagits i beaktande vid utformningen av de olika inskränkingsbestämmelserna. Den är också ett viktigt tolkningsdatum för domstolarna när de har att bedöma den praktiska tillämpningen av de olika inskränkningarna.²⁰ Detta har senast uttalats av Högsta domstolen i mål NJA 2016 s. 212²¹, vilket behandlas i ett senare kapitel av uppsatsen.

Enligt regeringens uppfattning skulle ett införande av trestegsregeln i upphovsrättslagen kunna betraktas som en av lagstiftaren gjord avgränsning av de i lagen angivna inskränkningarna. Av de grundläggande kraven som finns på restriktivitet och förutsebarhet följer att bestämmelser om inskränkningar bör vara väl avgränsade och tydliga. Regeringen ansåg att trestegsregelns generella utformning inte uppfyllde dessa grundläggande krav och att den därför inte borde införas i upphovsrättslagen.²²

2.3 Det upphovsrättsliga skyddet

2.3.1 Vad och vem skyddas i upphovsrätten?

1 § URL är av väsentlig betydelse för hela lagen då den anger skyddsobjektet, dvs. verksbegreppet. Med orden *”Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har*

¹⁸ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, s. 131.

¹⁹ Prop. 2004/05:110, *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.* s. 82.

²⁰ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, s. 131.

²¹ NJA 2016 s. 212 *Bildupphovsrätt i Sverige (BUS) mot Wikimedia Sverige*.

²² Prop. 2004/05:110, *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m.*, s. 84.

upphovsrätt till verket...” anger första stycket i paragrafen vad lagen skyddar. Alltså avser upphovsrättslagen att ge skydd för ”*litterära och konstnärliga verk*”. Man kan säga att det som skyddas är alster av andligt skapande i olika former, t ex skönlitteratur, filmer, teaterpjäser, musikaliska kompositioner och konstverk m.m. Begreppet *litterärt eller konstnärligt verk* skall tolkas i en vidsträckt mening och i paragrafens första stycke exemplifieras vad detta begrepp innebär. Där anges att den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till detta, oavsett om det är *skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal, musikaliskt eller sceniskt verk och alster av byggnadskonst eller brukskonst m.m.* Den som skapat alstret har ensamrätt att bestämma över hur detta ska utnyttjas, både ekonomiskt och ideellt.²³ I många fall kan det vara svårt att förstå vilka delar av ett alster som omfattas av det upphovsrättsliga skyddet. Därför görs en redogörelse över detta i nästkommande stycke.

I grunden är upphovsrätten ett formskydd och avser inte att ge något skydd för de fakta eller idéer som ett verk innehåller, utan endast den speciella utformning som upphovsmannen har gett dem. Detta kan uttryckas som att verkets innersta kärna, dess ämne, motiv eller idé, inte är skyddade och inte heller de bärande tankarna eller uppgifter om fakta. Vad som skyddas är i stället verkets ämne eller idé i den individuella utformning som upphovsmannen har gett det, alltså hur idén utförs. Detta brukar inom upphovsrätten kallas för verkets *inre form*.²⁴ Detta uttrycks också i internationell rätt genom artikel 9.2 i det så kallade TRIPS-avtalet och även i artikel 2 i WIPO-fördraget om upphovsrätt som lyder enligt följande: *Upphovsrättsligt skydd omfattar uttrycksformer men inte idéer, förfaranden, tillvägagångssätt eller matematiska begrepp som sådana*.²⁵ Detta innebär att två typer av alster utesluts från skydd. Den ena är där den skapande insatsen är ingen eller helt obetydlig som exempelvis en enkel nyhetsnotis som bara återger fakta om något specifikt. Den andra är när resultatet är bestämt av yttre faktorer där det bara finns en naturlig lösning på ett visst problem.²⁶

²³ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 44.

²⁴ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 71.

²⁵ WIPO:s fördrag om upphovsrätt (elektronisk källa).

²⁶ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 41.

Vad gäller skyddet för ett verks olika utformningar så omfattar inte en upphovsmans rätt bara den form som denne själv har gett sitt verk, alltså dess så kallade *yttre form*. En konstnär har exempelvis också skydd för sitt konstverk när det redigeras i fotografisk form eller omarbetas genom en avmålning. Alltså är ett verks inre form skyddad även om den uppträder i olika yttre former. Skyddet omfattar verket i dess helhet, men även delar av ett verk kan vara skyddade och får som huvudregel inte användas utan upphovsmannens medgivande. Generellt gäller skyddet, oavsett vilken teknik som använts för att återge verket. Således är exempelvis ett fotografi av ett byggnadsverk att anse som ett exemplar av verket.²⁷

2.3.2 Begreppet verkshöjd

Begreppet verkshöjd anses utgöra en sammanfattande beteckning för de egenskaper som ett alster ska ha för att få upphovsrättsligt skydd.²⁸ I Sverige anses kravet på verkshöjd ligga relativt lågt. Ett av skälen till detta kan vara att det egentliga konkurrensrättsliga skyddet i svensk lag länge ansetts som dåligt utvecklat.

Bestämmelsen i 1 § 1 st. URL, om att ”den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket”, är av central betydelse eftersom det i bestämmelsen ligger ett krav på originalitet, självständighet och individualitet. Med andra ord skall verket ha en särprägel så att det är resultatet av en individuell andligt skapande verksamhet. Några särskilda krav finns inte definierade i lagen och det kan därför vara svårt att fastställa vad detta innebär. Man brukar oftast säga att produkten skall ha en så personlig eller säregen prägel att två personer som arbetar oberoende av varandra inte skulle uttrycka alstrets innehåll på samma sätt. Alstret skall alltså uppnå ”verkshöjd” eller ”särprägel” som man numera brukar kalla det.²⁹

I tre olika direktiv på upphovsrättsområdet anges att ett alster omfattas av upphovsrätt om det är ”originellt i den meningen att det är upphovsmannens egen intellektuella skapelse” och att ”inga andra bedömningsgrunder ska tillämpas vid fastställandet av om det ska komma i åtnjutande av skydd”.³⁰ Genom rättspraxis från EU-domstolen fastslogs att de aktuella direktivens originalitetskriterium skulle tillämpas även i fråga

²⁷ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 72.

²⁸ Levin, M, *Lärobok i immaterialrätt*, 10 uppl., s. 85.

²⁹ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 55.

³⁰ Artikel 1.3 i direktiv 2009/24/EG, artikel 6 i direktiv 2006/116/EG och artikel 3.1 i direktiv 96/9/EG.

om andra verkskategorier. Mål C-5/08³¹ är av särskild betydelse för detta kriterium då det i domen angavs att den upphovsrätt som avses i artikel 2 a i direktiv 2001/29 endast kan tillämpas med avseende på ett alster som är originellt på så sätt att det är upphovsmannens egen intellektuella skapelse. I Infopaq-avgörandet var det fråga om litterära verk i textform, vilka gäller som en av de mer traditionella verkskategorierna *litterära verk*. Det bör därför anses som ett rimligt antagande att det harmoniserade originalitetskravet skall vara tillämpligt på sådana verk och detsamma torde kunna antas i fråga om konstnärliga verk av traditionellt slag, såsom musikaliska verk och alster av bildkonst.³² Även fast EU-domstolen i målet uttalat att det originalitetskriterium som angetts i datorprogramdirektivet, databasdirektivet och skyddstidsdirektivet skall tillämpas generellt, kan det dock ifrågasättas om EU-domstolen påbjuder tillämpning av originalitetskravet även på mer speciella kategorier.³³ Domen i målet har beaktats i flertalet andra rättsfall genom åren och liknande resonemang har då gjorts.³⁴ Bland annat har det i mål C-403/08³⁵ prövats huruvida FAPL kunde få upphovsrätt för fotbollsmatcherna i Premier League. Domstolen kom fram till att sådana fotbollsmatcher inte kan åtnjuta skydd enligt upphovsrätten. För att kunna räknas som verk krävs det, som nyss nämnts, att det aktuella alstret är originellt på så sätt att det är upphovsmannens egen intellektuella skapelse. Ett idrottsevenemang kan oftast inte utgöra sådana intellektuella skapelser som kan klassificeras som verk i den mening som avses i upphovsrättsdirektivet.³⁶

För uppsatsens syfte blir det intressant att avgöra huruvida konstverk och byggnader åtnjuter skydd genom upphovsrättslagen. I 1 § 1 st. 5 p. nämns *fotografiska verk och andra verk av bildkonst*. Vad som menas med *andra alster av bildkonst* är till exempel målning, skulptur, grafik och andra traditionella typer av alster av bildande konst.³⁷ Således torde sådana konstverk som behandlas i uppsatsen vara skyddade genom upphovsrättslagen.

³¹ Mål C-5/08 Infopaq International A/S (Infopaq) mot Danske Dagbladets Forening (de danska dagstidningarnas branschorganisation, DDF).

³² NIR 2010:6 s. 559, Nordell, P-J.

³³ Levin, M, *Lärobok i immaterialrätt*, 10 uppl., s. 86.

³⁴ Se bl. a. mål C-406/10, mål C-393/09 & mål C-145/10.

³⁵ C-403/08 Football Association Premier League Ltd m.fl. mot QC Leisure m.fl.

³⁶ Ibid.

³⁷ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 50.

1 § 1 st. 6 p. omfattar två helt skilda typer av alster, nämligen *alster av byggnadskonst* och *alster av brukskonst*. Till alster av *byggnadskonst* räknas sådana där arkitekten/upphovsmannen har frambringat utformningen av en byggnad genom en skapande verksamhet. Skydd uppkommer för idén i upphovsmannens unika utformning, oavsett i vilken form denna föreligger, exempelvis som en färdig byggnad eller som en arkitektritning. Originellt utformade byggnadsdetaljer kan också omfattas av detta skydd.³⁸ Således vet vi också att byggnader är skyddade genom upphovsrättslagen. Med bruksföremål menas främst brukskonst, vilket är de utseendemässiga aspekterna av olika typer av nyttoting.

2.4 De ekonomiska befogenheterna

2.4.1 Upphovsmannens ensamrätt

För upphovsmännen finns två typer av rättigheter till sina verk; de ekonomiska respektive de ideella rättigheterna.³⁹ Vad gäller de ideella rättigheterna omfattas de i princip inte av syftet med uppsatsen och kommer därför inte behandlas närmare. Även fast fokus kommer läggas på de ekonomiska rättigheterna, bör det dock nämnas att man enligt 11 § URL skall beakta de moraliska rättigheterna vid tillämpning av inskränkningarna, dvs. bland annat 24 § URL.

De ekonomiska rättigheterna i URL har utformats med hänsyn till artikel 2 och 3 i Infosoc-direktivet och kan sammanfattas som en upphovsmans rätt att framställa exemplar av ett verk och att göra verket tillgängligt för allmänheten. I svensk lagstiftning finns bestämmelser om en upphovsmans förfoganderätt i 2 § första stycket upphovsrättslagen och kallas ofta för en portalparagraf i hela lagen.⁴⁰ I paragrafen anges de samtliga grundläggande rättigheterna, vilka är rätten till mångfaldigande och rätten till tillgängliggörande för allmänheten. Begreppet tillgängliggörande för allmänheten innefattar överföring till allmänheten, offentligt framförande, offentlig visning och spridning till allmänheten. För att besvara uppsatsens syfte läggs störst vikt på en beskrivning av exemplarframställning, överföring till allmänheten och spridning till allmänheten. I upphovsrättslagen finns i övrigt en rad bestämmelser som i olika hänseenden inskränker ensamrättigheterna i 2

³⁸ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 51.

³⁹ Ibid, s. 21.

⁴⁰ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 88.

§, bland annat den om att konstverk och byggnader fritt får avbildas i 24 §. Mer om inskränkningarna och vad de har för innebörd kommer i nästa kapitel i denna uppsats.

2.4.1.1 Framställning av exemplar

Exemplarframställningsrätten ger upphovsmannen en rätt att bestämma över var, när och hur verket skall fixeras i ett föremål, oavsett i vilken form och med vilken teknik fixeringen sker. Detta brukar också kallas för mångfaldiganderätten. Exemplarframställning kan beskrivas som ett grundläggande begrepp för att uttrycka att verket kommer till nytt materiellt tryck.⁴¹

I upphovsrättslagens 2 § fastslås att upphovsrätt omfattar en uteslutande rätt att förfoga över ett verk genom att framställa exemplar av det och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. En framställning av en del av ett verk kan även det anses som en exemplarframställning om delen i sig uppfyller kravet på skydd.⁴² Vidare är exemplarframställningsrätten oberoende av hur många exemplar som framställs och vilken teknik som används.⁴³ Det kan i vissa fall vara svårt att se innebörden i begreppet exemplar, framför allt i samband med digital lagring av information. I samband med införlivandet av Infosoc-direktivet förtydligades dock mångfaldiganderätten då det fastslogs att framställning av exemplar är väldigt vidsträckt. Sålunda kan sägas att detta omfattar såväl *direkt som indirekt framställning av exemplar*.⁴⁴

Enligt 2 § 2 st. *innefattar en framställning av exemplar varje direkt eller indirekt samt tillfällig eller permanent framställning av exemplar av verket, oavsett i vilken form eller med vilken metod den sker och oavsett om den sker helt eller delvis*.⁴⁵ För bildrättens del är en direkt exemplarframställning en direkt återgivning av ett visst verk i oförändrad form och kan ske i såväl digital form som analog form. När ett konstverk manuellt målas av, kalkeras eller undantagsvis uttrycks i annan konstart sker istället en indirekt exemplarframställning.⁴⁶ En exemplarframställning kan

⁴¹ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 89.

⁴² Jfr. C-5/08 Infopaq, p. 38.

⁴³ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 89.

⁴⁴ Olsson, Rosén, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 69.

⁴⁵ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 89.

⁴⁶ Bergström, *Uteslutande rätt*, s. 79.

förekomma i olika typer av former och föreligger så snart ett verk ”fästs” på en ny bärare. Exempelvis kan en målning eller en skulptur förekomma i både original eller reproduktion och för byggnader eller ett brukskonstster kan annat än den utförda formen, såsom ritningar eller modeller, anses utgöra ett exemplar. Som nyss nämnts kan en exemplarframställning också förekomma i digital form genom exempelvis en CD-ROM. I SOU 1956:25 s. 93 framgick det att också trycksatser, klichéer, formar och andra föremål kan framställas. Detta om verket kunde komma till utförande i normal form eller genom nya exemplar.⁴⁷ Man kan därför säga att ordet exemplar avser såväl original som alla slags efterbildningar och ett exemplar av verket föreligger även om det endast är en del av verket som kopieras. Dock får inte avbildningar och kopior av ett verk avvika från originalet i så stor omfattning att de kan anses falla utanför verkets så kallade skyddsomfång.⁴⁸

I mål C-5/08⁴⁹ som avgjordes av EU-domstolen i dom den 16 juli 2009, hade ett företag, vars huvudsakliga verksamhet bestod i att upprätta sammanfattningar av tidningsartiklar genom scanning, under en datainsamlingsprocess lagrat i ett datasystem och skrivit ut ett utdrag ur en tidningsartikel. Utdraget bestod av ett sökord med de fem ord som stod före och de fem ord som stod efter detta. Domstolen ansåg att ett sådant skyddat verk delvis kunde omfattas av begreppet mångfaldigande i den mening som avses i artikel 2 i Infosoc-direktivet. Den hänskjutande domstolen hade att pröva om utdraget gav uttryck för en upphovsmans egen intellektuella skapelse. Det uppfyllde inte flyktighetsvillkoret i direktivets artikel 5.1 och datainsamlingsprocessen fick därmed inte genomföras utan rättighetshavarnas samtycke.

I proposition 2004/05:110 s. 378 fann man att mångfaldigandet innebar att ett exemplar av ett verk kan föreligga i situationer där det kanske tidigare var tveksamt om ett exemplar verkligen förelåg. Det uttalades i propositionen att det måste finnas en yttersta gräns för när ett verk i bakgrunden av exempelvis en film eller en stillbild kan anses ha mångfaldigats genom filmen eller stillbilden. Vissa remissinstanser anförde att det kan finnas fall där verket i bakgrunden inte alls eller endast med

⁴⁷ Nordell, P-J, *Rätten till det visuella*, s. 214.

⁴⁸ *Ibid*, s. 60.

⁴⁹ Mål C-5/08, *Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening*, REG 2009 s I-06569.

svårighet kan identifieras. Regeringen delade bedömningen att det i sådana situationer inte kan anses som att ett exemplar har framställts av verket i bakgrunden. Dock är det rättstillämpningen och i sista hand EU-domstolen som avgör var denna gräns skall gå.⁵⁰

2.4.1.2 Framställning av exemplar för privat bruk

Som privatperson kan det ibland vara svårt att försäkra sig om att man agerar inom lagens ramar. Var går gränsen för privatkopiering och i hur pass stor mån får en sådan kopia utnyttjas? Panoramafriheten ger en rätt att fritt avbilda konstverk som är stadigvarande placerade på allmän plats utomhus och även byggnader får fritt avbildas. Ordet avbilda förstås innefatta framställning av exemplar. Mer om panoramafrihet kommer i nästa kapitel. Frågor som kan uppstå för en privatperson är till exempel om en gjord avbildning, exempelvis ett fotografi av en skulptur, får distribueras på sociala medier eller säljas vidare till en vän. Kan man begå intrång i en upphovsmans ensamrätt genom att ladda upp en bild på Facebook eller Instagram? Det kan ofta vara svårt att avgöra var gränsen går för kommersiellt och icke-kommersiellt bruk eftersom tydliga uttryck inte förekommer i lagstiftningen. På grund av att det inte finns tydliga gränser i lagstiftningen för panoramafrihet blir det viktigt att redogöra för var gränsen går för en privatperson när de framställer ett exemplar för privat bruk.

Enligt 12 § 1 st. URL får var och en framställa ett eller några få exemplar av offentliggjorda verk för privat bruk och inte använda dessa för andra ändamål än just privat bruk. Dessa innefattar exempelvis fotokopior och avmålningar. Ur en praktisk synpunkt ses bestämmelsen som en av de mest betydelsefulla i upphovsrättslagen och den fick sin nuvarande utformning genom lag (SFS 2005:359) om ändring i upphovsrättslagen i samband med införlivandet av Infosoc-direktivet i svensk rätt. I artikel 5.2 (b) i direktivet finns grunden för den nya utformningen i den svenska lagen. Där anges att medlemsstaterna har tillåtelse att göra inskränkningar i mångfaldiganderätten när det gäller mångfaldigande *”på alla typer av medier utfört av en fysisk person för privat bruk och där syftet varken direkt eller indirekt är kommersiellt, under förutsättning att rättighetshavarna får rimlig kompensation*

⁵⁰ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 96.

*varvid hänsyn skall tas till huruvida de tekniska åtgärder som avses i artikel 6 har tillämpats på det berörda verket eller alstret eller inte.*⁵¹

En viktig begränsning i förfoganderätten över exemplar är den som anges i 12 § 1 st. om att man inte får använda exemplaren för andra ändamål än privat bruk. I grunden innebär detta att rätten till det enstaka exemplaret inte konsumeras. Har man framställt ett exemplar för privat bruk får man inte senare sätta detta i ekonomiskt omlopp eller kopiera och använda det i sin näringsverksamhet. Begränsningen kan anses otydlig då den kan tolkas som att ett verk över huvud taget inte får vidareutnyttjas eller att det förvisso får vidareutnyttjas, t ex genom exemplarframställning, offentligt framförande, överföring till allmänheten eller visning, men endast för privat bruk. Då begränsningen skall tolkas restriktivt kan ett vidareutnyttjande ibland inte ens vara tillåtet för privat bruk, trots att det kan vara svårt att hindra att ett verk visas för en sluten krets.⁵²

12 § 3 st URL behandlar mångfaldigande för privat bruk genom utomståendes hjälp. Under tre punkter tas tre olika situationer upp och i dessa fall har det ansetts gå för långt att införa ett totalförbud, då man istället har velat motverka en beställningsverksamhet där personer professionellt åtar sig att mångfaldiga verk för andras privata bruk, vilket skulle kunna leda till skadeverkningar för upphovsmännen. Bestämmelsen har i dess ursprungliga lydelse funnits intagen i lagen men har under tidernas gång ändrats. I samband med införlivandet av Infosoc-direktivet byttes begreppet ”enskilt” ut mot ”privat” och i övrigt gjordes inga större förändringar.⁵³

I 12 § 3 st. 2 p. URL anges framställning av *bruksföremål eller skulpturer*. Vad gäller skulpturer finns inget särskilt definierat begrepp utan detta gäller främst för tredimensionella konstföremål. Fri beställningsverksamhet får i dessa fall inte förekomma eftersom framställningen av originalen kräver viss utrustning och vissa investeringar, vilket är anledningen till varför det är viktigt för upphovsmannen och producenten att ha kontroll över exemplarframställningen. För andra typer av konstverk än de som nämns i denna punkt gäller inte något totalförbud mot kopiering

⁵¹ Olsson, Rosén, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 140.

⁵² Nordell, P-J, *Rätten till det visuella*, s. 219.

⁵³ Olsson, Rosén, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 148.

för privat bruk utan istället gäller de allmänna reglerna och i vissa situationer de särskilda regler som finns i punkt 3.⁵⁴

2.4.1.3 Överföring till allmänheten

För att besvara uppsatsens andra frågeställning, alltså den om 24 § URL ger en rätt att via internet överföra bilder av byggnader och konstverk till allmänheten, krävs en redogörelse för vad som räknas som en överföring till allmänheten. Bland annat Henry Olsson menar i sin kommentar till upphovsrättslagen att det är fråga om ett tillgängliggörande för allmänheten när en bild läggs ut på en hemsida.⁵⁵ En överföring till allmänheten är en viss form av tillgängliggörande för allmänheten. Begreppet överföring till allmänheten infördes år 2005 i den svenska upphovsrättslagen i 2 § tredje stycket och lyder enligt följande:

*”Verket görs tillgängligt för allmänheten när verket överförs till allmänheten. Detta sker när verket på trådbunden eller trådlös väg görs tillgängligt för allmänheten från en annan plats än den där allmänheten kan ta del av verket. Överföring till allmänheten innefattar överföring som sker på ett sådant sätt att enskilda kan få tillgång till verket från en plats och vid en tidpunkt som de själva väljer.”*⁵⁶

En överföring till allmänheten är alltså, i upphovsrättslagens mening, en överföring som sker på distans. En sådan överföring kan äga rum i situationer när publiken inte är närvarande på den plats varifrån överföringen sker. I propositionen med förslag till införlivandet av Infosoc-direktivet (prop. 2004/05:110 s. 73) gjordes några uttalanden om i vilka fall en distansöverföring sker. En situation som berördes var exempelvis när allmänheten får material via en internetuppkoppling som är knuten till en central server. I denna fråga uttalade regeringen i propositionen att en helhetsbedömning måste göras. Uttrycket överföring till allmänheten är dock avsedd att vara teknikneutralt.⁵⁷

⁵⁴ Ibid, s. 148.

⁵⁵ Olsson, Rosén, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 73.

⁵⁶ 2 § 3 st. 1 p. Upphovsrättslagen.

⁵⁷ Jan Rosén, *Upphovsrättens avtal*, 3 uppl., s. 128.

Upphovsmannen till ett verk har en exklusiv rätt att överföra verket till allmänheten och i 2 § 3 st. 1 p. URL inkluderas just att man gör upphovsrättsliga verk tillgängliga via internet. En viktig fråga är vad som egentligen ska betraktas som den allmänhet som lagen syftar till när det kommer till en upphovsmans ensamrätt. Texten i 2 § URL ger i sig inget ordentligt svar på vad som avses med begreppet allmänheten men enligt vanligt språkbruk avser begreppet allmänhet en *obestämd krets* av personer som får möjlighet att ta del av verket, dvs. det är inte fråga om en sluten krets.⁵⁸ I förarbetena till lagen finns att utläsa att man i svensk rätt jämför tillgängliggörande till allmänheten och offentligt framförande eftersom inte heller Infosoc-direktivet ger någon vidare definition av begreppet allmänhet.⁵⁹ Som tidigare nämnts skall en helhetsbedömning göras för att bedöma vad som kan anses vara riktat till allmänheten.⁶⁰

I mål C-306/05⁶¹ har EU-domstolen tolkat begreppet ”överföring till allmänheten”. Frågan i målet vid EU-domstolen var om användning av tv-apparater i hotellrum utgjorde överföring till allmänheten. EU-domstolen konstaterade först och främst att innebörden av ”överföring till allmänheten” inte hade preciserats i direktivet och därefter konstaterades även att begreppet ska ges en vidsträckt tolkning.⁶² Med hänvisning till tidigare praxis⁶³ fastställde EU-domstolen att begreppet ”allmänhet” avser ett obestämt antal eventuella tv-tittare.⁶⁴ EU-domstolen ansåg att en helhetsbedömning skulle göras och kom fram till att det på ett hotell är fråga om ett ganska stort antal personer som anses tillhöra allmänheten.⁶⁵ Överföringen bedömdes vara en överföring av ett sändningsföretag som inte är detsamma som det ursprungliga sändningsföretaget och därmed sker överföringen till en allmänhet som är en annan än den som avsågs med den ursprungliga överföringen, dvs. en ny allmänhet.⁶⁶ EU-domstolen anförde vidare att om en mottagning av en tv-utsändning sker med avsikt på en större krets, och ibland i vinstsyfte, kan ytterligare en del av

⁵⁸ Levin, M, *Lärobok i Immaterialrätt*, 10 uppl., s. 153.

⁵⁹ Prop. 2004/05:110, s. 73.

⁶⁰ *Ibid*, s. 73 f.

⁶¹ EU-domstolens dom i mål C-306/05 Sociedad General de Autores y Editores de Espana (SGAE) mot Rafael Hoteles SA.

⁶² Mål C-306/05 p. 33.

⁶³ EU-domstolens dom i mål C-89/04, Mediakabel, REG 2005, s. I-4891, punkt 30 och EG-domstolens dom i mål C-192/04, Lagardère Active Broadcast, REG 2005 s. I-7199, punkt 31.

⁶⁴ Mål C-306/05 p. 37.

⁶⁵ *Ibid*, p. 38.

⁶⁶ *Ibid*, p. 40.

allmänheten ta del av verket. I domen preciseras denna offentliga mottagning som att upphovsmannen har ensamrätt att ge tillstånd till den.⁶⁷ Enligt EU-domstolen utgjorde gästerna på ett hotell en sådan ny del av allmänheten.⁶⁸ Inte heller ansågs hotellrummens privata beskaffenhet utgöra ett hinder för att signalen skulle gälla som överföring till allmänheten.⁶⁹ En sådan överföring har upphovsmannen ensamrätt till och dennes tillstånd erfordras därmed.⁷⁰ EU-domstolen konstaterade också att det, för att utgöra en överföring till allmänheten, var tillräckligt att verket gjordes tillgängligt för allmänheten på ett sådant sätt att de personer som tillhör allmänheten kunde få tillgång till det.⁷¹ Innebörden av begreppet ”allmänhet” skall tolkas som att det vid en bedömning av antalet tittare inte enbart skall beaktas hur många personer som har tillgång till ett verk, utan också hur många som i följd efter varandra har tillgång till verket.⁷² Denna tolkning av begreppet ”allmänhet” har ansetts överensstämma med vad som tidigare har varit gällande i svensk rätt⁷³ och det skapades därmed ingen ny rättighet genom införlivandet av Infosoc-direktivet. Snarare handlade det om ett förtydligande.⁷⁴

I mål C-393/09⁷⁵ hänvisade EU-domstolen till ovan nämnda mål⁷⁶ och till artikel 3.1 i Infosoc-direktivet och angav att begreppet ”överföring till allmänheten” ska ges en vidsträckt tolkning. Det är nödvändigt för att uppnå direktivets huvudsakliga syfte, som enligt skälen 9 och 10 i direktivet är att införa en hög skyddsnivå till förmån för, bland andra, upphovsmän, så att de kan erhålla skälig ersättning för utnyttjandet av sina verk, särskilt vid överföring av verken till allmänheten.⁷⁷

I mål C-466/12⁷⁸ klargjorde domstolen att överföring äger rum redan när en åtgärd leder till ”potentiella mottagare”, eftersom det räcker med att personer ur den publik som skyddade verk riktats till faktiskt kan ta del av verken. Det är inte av betydelse

⁶⁷ Mål C-306/05 p. 41.

⁶⁸ Ibid, p. 42.

⁶⁹ Mål C-306/05 p. 47 och 54.

⁷⁰ Maunsbach, Wennersten, *Grundläggande immaterialrätt*, s. 69.

⁷¹ Mål C-306/05, p. 43.

⁷² Se mål C-306/05 p. 39, mål C-162/10 p. 34 och 35, mål C-466/12 p. 21-22.

⁷³ SOU 2007:29 s. 53.

⁷⁴ Prop. 2004/05:110 s. 67.

⁷⁵ Mål C-393/09, *Bezpečnostní softwarová asociace mot Ministerstvo kultury*.

⁷⁶ Mål C-306/05 p. 36.

⁷⁷ Mål C-393/09 p. 51.

⁷⁸ Mål C-466/12 Nils Svensson m.fl. mot Retriever Sverige AB.

om personerna faktiskt utnyttjat denna möjlighet eller inte. Dock krävs inget medgivande från upphovsmännen för en överföring till allmänheten om det inte är fråga om någon ny publik. I målet kom domstolen till slutsatsen att den som lägger en klickbar länk, tillgänglig för en allmänhet, till en öppen webbplats åstadkommer överföring till allmänheten på sätt som omtalas i artikel 3.1 i Infosoc-direktivet. Domstolen för inte något annat resonemang än att länken i teknisk mening skall vara ”klickbar”. Det spelar heller ingen roll om mottagaren/användaren uppfattar sig ha blivit ”förflyttad” i nätmiljön eller ha blivit kvar på en och samma webbsida. Detta understryker att en länks tekniska beskaffenhet saknar principiell betydelse, utan det är istället ”effekten” av en åtgärd, att den förmår möjliggöra tillgängliggörande för allmänheten, som avgör dess upphovsrättsliga relevans.⁷⁹

Det är också av intresse att nämna att EU-domstolen nu senast i dom den 8 september 2016 i mål C-160/15⁸⁰, framhållit vikten av att inte inskränka den s.k. informationsfriheten på internet och att hänsyn skall tas till den skäligen avvägning som direktiv 2011/29 syftar till att upprätta mellan dessa friheter och allmänintressen. I punkt 54 anges dock att det skall beaktas huruvida länkandet till ett verk sker i vinstsyfte eller ej.

2.4.1.4 Spridning av exemplar av verket

En upphovsman har också en rätt att bestämma över spridning till allmänheten av exemplar av hans eller hennes verk. Rätten gäller alltså för exemplar av skyddade verk och omfattar möjligheten att bestämma över om exemplar ska få bjudas ut till försäljning, utlåning eller uthyrning till allmänheten också efter det att den första spridningsåtgärden har ägt rum. Allmänheten är alla de som inte finns inom den närmsta familje- eller vänkretsen och ändamålet med spridningen är likgiltigt i detta sammanhang. Spridningsrätten är knuten till det fysiska exemplaret av verket. Då spridningsrätten tar sikte på exemplar omfattas inte överföring av ett verk vid sådana utnyttjanden eftersom några exemplar då inte är inblandade. Därför konsumeras inga

⁷⁹ Rosén, J, Unionsdomstolen på fast mark – och på hal is (elektronisk källa).

⁸⁰ Mål C-160/15, GS Media BV mot Sanoma Media Netherlands BV m.fl.

rättigheter vid överföringar, offentliga visningar eller offentliga framföranden. Ett verk blir inte ”fritt” för att det lagts ut på internet.⁸¹

Grundbestämmelsen om upphovsmannens ensamrätt i fråga om spridning av exemplar av hans eller hennes verk till allmänheten finns i 2 § 3 st. 4 p. URL. Där anges det att upphovsmannens ensamrätt omfattar situationer ”*När exemplar av verket bjuds ut till försäljning, uthyrning, utlåning eller annars sprids till allmänheten.*”

Auktorrättskommittén uttalade i SOU 1956:25 att rätten att sprida exemplar till allmänheten i första hand bör framstå som ett komplement till mångfaldiganderätten. När en upphovsman utnyttjar sin förfoganderätt genom att till annan överlåta en rätt att framställa exemplar får sålunda i regel anses att förvärvaren också erhåller en rätt att sprida de exemplar av verket som han får framställa.

Begreppet ”spridning” preciserades av EU-domstolen i mål C-456/06.⁸² I detta mål hade ett klädföretag i en butiklokal inrett ett viloutrymme för kunderna med fåtöljer och soffor av modellerna LC 2 och LC 3 samt bordsystemet C 10, som var tillverkade efter skisser av designern Le Corbusier. Ett annat företag ansåg att klädföretagets handlande utgjorde intrång. Detta på grund av att det andra företaget hade ingått licensavtal avseende tillverkning och försäljning av dessa möbler med designern. De möbler som stod i klädföretagets lokaler kom inte från licensföretaget utan hade tillverkats av ett annat företag i Bologna utan tillstånd. Vid denna tidpunkt omfattades möblerna inte av upphovsrättsligt skydd i den medlemsstat där de tillverkats. Det hela ledde till att domstolen i Tyskland beslutade sig för att inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen. Detta gjordes för att få förståelse för om begreppet spridning av originalet eller kopior av ett verk till allmänheten, ”på annat sätt än genom försäljning”, ska tolkas så att det innefattar dels fall där allmänheten ges tillfälle att bruka exemplar av ett upphovsrättsligt skyddat verk utan att denna rätt till användning innebär en överlåtelse, dels fall där sådana exemplar visas för allmänheten utan att denna ens ges möjlighet att använda dem. EU-domstolen tolkade detta som att spridning av original eller kopior på ”annat sätt än försäljning” alltid förutsätter

⁸¹ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 115.

⁸² EU-domstolens dom i mål C-456/06, Peek & Cloppenburg KG mot Cassina SpA.

överlåtelse av exemplar. Om allmänheten endast ges tillfälle att använda exemplar av skyddade verk eller visa sådana exemplar för allmänheten utan att ges en möjlighet att använda dem, skall det enligt EU-domstolen inte utgöra spridning.⁸³

Vad gäller *försäljning* bör det anmärkas att det inte behöver vara fråga om fullbordad försäljning utan också utbudande till försäljning omfattas. Det är däremot mer oklart var gränsen går mellan uthyrning och utlåning. Dessa begrepp definieras närmare i artikel 1.2 och 1.3 i Europeiska gemenskapens direktiv om uthyrnings- och utlåningsrättigheter.⁸⁴ I den förstnämnda bestämmelsen i direktivet anges att med uthyrning avses ”*upplåtelse för bruk under en begränsad tid mot direkt ekonomisk eller kommersiell nytta.*”. I den andra bestämmelsen anges att med utlåning avses ”*upplåtelse för bruk under en begränsad tid utan direkt eller indirekt ekonomisk eller kommersiell nytta när upplåtelsen sker genom inrättningar som är tillgängliga för allmänheten.*” Villkoren tar endast sikte på de situationer som direktivet reglerar, utlåning till allmänheten kan alltså ske i andra fall än som anges där. Som tidigare nämnts omfattas självfallet inte situationer då någon lånar ut ett exemplar till en god vän eller till en annan enskild person.⁸⁵

En upphovsman får genom spridningsrätten en rätt att bestämma när ett verk i exemplarform ska göras tillgängligt för allmänheten. Denna rätt till en ”första spridningsåtgärd” är viktig från upphovsmannens synpunkt. Spridningsrätten har också praktisk betydelse när exemplar har framställts utan lov antingen inom landet eller utomlands och sedan införts hit. Då kan upphovsmannen utnyttja sin spridningsrätt och hindra *spridning av olovligt framställda exemplar.*⁸⁶

En upphovsmans rätt att kontrollera spridningen är knuten till att endast avse fysiska exemplar och innefattar alltså inte situationer då t.ex. en bild av ett verk överförs trådlöst eller via kabel och trycks ut hos mottagaren. Det är då istället fråga om en överföring och en sedermera följande exemplarframställning.

⁸³ Maunsbach, Wennersten, *Grundläggande immaterialrätt*, s. 75.

⁸⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter.

⁸⁵ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 116.

⁸⁶ *Ibid*, s. 116.

3. Den svenska bestämmelsen om panoramafrihet

3.1 Bestämmelsens historia och innebörd

Till att börja med har rätten att avbilda byggnader och konstverk som stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus gamla anor. En bestämmelse med liknande innebörd fanns med redan i 1919 års lag om rätt till verk av bildande konst och den fick sedan även plats i 1960 års upphovsrättslag, då i 25 §. Enligt Auktorrättskommittén förstods begreppet avbilda som olika typer av reproduktion i planet, d v s inga framställningar av verket i tredimensionell form.⁸⁷ Vidare diskuterades det om bestämmelsen också omfattade vissa former av tillgängliggörande för allmänheten, där spridning av framställda fysiska exemplar kanske är den tydligaste. Trots att begreppet ”avbilda” användes i flera av bestämmelserna i 1960 års upphovsrättslag, behöver det inte betyda att det har samma innebörd vid all lagtolkning. Detta eftersom ett begrepp ofta används i flera olika bestämmelser i en lag. I den ursprungliga 15 § angavs det att ett offentliggjort konstverk får ”avbildas i tidning eller tidskrift” under vissa speciella förutsättningar.⁸⁸ Vid sådan användning av begreppet bör det vara tydligt att även tillgängliggörande för allmänheten omfattas av inskränkningen. Dock borde inskränkningen vid denna tidpunkt endast ha haft betydelse för spridningsrätten och mångfaldiganderätten, eftersom tidskrifter och tidningar endast fanns i fysisk form.

Regleringen som idag finns i 24 § fanns även i 25 § i den ursprungliga lydelsen av upphovsrättslagen där det framgick att inskränkningen också avsåg vissa former av tillgängliggörande för allmänheten. I den nuvarande bestämmelsen finns en rätt att avbilda konstverk som ingår i en samling eller som ställs ut eller bjuds ut till försäljning och denna anger till exempel att konstverket får avbildas ”i meddelande om utställningen”, d v s när den marknadsförs.⁸⁹ Det framgår även att bestämmelsen om fri avbildning av konstverk på eller vid allmän plats ger rätt att avbilda konstverk som huvudmotiv på ett vykort.⁹⁰

⁸⁷ NJA II 1961 s. 202.

⁸⁸ Ibid, s. 135 ff.

⁸⁹ Ibid, s. 199.

⁹⁰ Ibid, s. 202.

3.2 Bestämmelsen i 24 § URL

Sin nuvarande lydelse fick 24 § URL vid införandet av Infosoc-direktivet. Enligt artikel 5.3.h i Infosoc-direktivet får undantag och inskränkningar i rätten till framställning av exemplar göras ”*för användning av verk, t ex arkitektoniska verk eller skulpturer, stadigvarande placerade på allmän plats.*”⁹¹ Därmed är bestämmelsen i 24 § URL mer begränsad än artikel 5.3.h i direktivet då den förra kräver att konstverket är placerat på *allmän plats utomhus* och alltså inte på *allmän plats*. Direktivbestämmelsen ger också en möjlighet att göra inskränkning både när det gäller rätten till exemplarframställning och rätten till överföring till allmänheten.

Regeringen anförde, i samband med lagändringarna, att direktivet sätter den yttre ramen för vilka inskränkningar som är lovliga i den nationella lagstiftningen. Dock får medlemsstater, som tidigare sagts, inte ha några undantag eller inskränkningar som går utöver vad som medges i direktivet. I den nationella bestämmelsen anfördes att med utbildning avsågs reproduktion i planet, varför den på flera sätt bedömdes vara mer begränsad än den inskränkning som direktivet tillät. Någon saklig ändring i bestämmelsen bedömdes därför inte vara nödvändig.⁹²

3.2.1 Fri återgivning av konstverk på allmän plats utomhus

I 24 § 1 st. URL anges ett antal fall där konstverk fritt får återges. Kravet för att ett konstverk ska få återges fritt är att ”*de stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus*”. Ett konstverk kan exempelvis vara en skulptur eller en fasadmålning på ett hus. Dock ger inte bestämmelsen stöd för att avbilda konstverk i museer, kyrkor eller dylikt eftersom konstverket då är placerat inomhus.

Då verket måste vara *stadigvarande* placerat blir regeln inte tillämplig på exempelvis vandringsutställningar utomhus av skulpturer eller tillfälliga installationer. För att ett verk skall anses som stadigvarande skall det vara permanent placerat och därmed är bestämmelsen inte tillämplig på konstverk som ställts upp på allmän plats tillfälligtvis eller som ingår i en utställning även om denna hålls på allmän plats.

⁹¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

⁹² Prop. 2004/05:110, *Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG*, m.m 46 och s. 226.

Som tidigare nämnts gäller heller inte konstverk som är *placerade* inomhus, även om dessa då är tillgängliga för allmänheten, exempelvis i kyrkor eller museer, och exempelvis en kyrkports inre dekoration som är riktad mot kyrkans inre delar omfattas inte av den fria avbildningsrätten.

Vad som räknas som *allmän plats* kan ibland vara svårt att avgöra. Man kan säga att en allmän plats är ett område som är tillgängligt för alla, exempelvis torg, gator eller parker.⁹³

Begreppet *utomhus* torde innefatta alla platser som inte är inomhus, alltså även exempelvis en terrass till en byggnad eller en uteservering.

Med begreppet *avbilda* menas att kopiering sker i ”planet”, d v s två dimensioner, och omfattar alltså inte exempelvis avgjutning av en skulptur. Det är däremot tillåtet att, i kommersiellt syfte, fritt framställa och ge ut vykort där huvudmotivet är ett offentligt utomhuskonstverk. På senare tid har det även diskuterats om att regeln om fri avbildning med stöd av 24 § också kan ge utrymme för överföring av bilderna till allmänheten, exempelvis på internet.⁹⁴

3.2.2 Fri återgivning av konstverk i annonser eller kataloger m.m.

Enligt 24 § 1 st. 2 p får konstverk fritt avbildas ”om syftet är att annonsera en utställning eller försäljning av konstverken men endast i den utsträckning som behövs för att främja utställningen eller försäljningen.” Innebörden av denna regel är att avbildning av konstverk får ske endast om syftet är att göra reklam för en utställning eller en försäljning men inte för andra ändamål än sådana som nyss nämnts. Användningen anses begränsad till återgivning i den omfattning som behövs för att främja utställningen eller försäljningen. På vilket sätt annonseringen får ske är inte angivet utan kan göras genom både en katalog eller affisch och även på digital väg genom annonsering på en webbsida. Skulle ett utnyttjande inte täckas av regeln måste tillstånd skaffas från upphovsmannen eller dennes förvaltningsorganisation.⁹⁵

⁹³ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, s. 202.

⁹⁴ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 190.

⁹⁵ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 191.

I 24 § 1 st. 3 p. finns ännu en annan situation när konstverk fritt får avbildas. Lydelsen i denna är att konstverk får avbildas fritt ”om de ingår i en samling, i kataloger, dock inte i digital form.” Med denna regel menas att konstverk som ingår i en samling, exempelvis tryckta kataloger av en samling, fritt får avbildas. Skulle katalogen finnas i digital form gäller dock inte regeln utan tillstånd måste införskaffas från konstnären. Anledningen till detta förbud är att material i digital form anses vara väldigt lätt att sprida, kopiera och överföra via ett datanät vilket skulle kunna leda till stor skada för upphovsmannen.⁹⁶

3.2.3 Fri avbildning av byggnader

I 24 § 2 st. står det att *byggnader fritt får avbildas*. Med detta menas att såväl byggnadens inre som dess yttre får avbildas. Även här gäller att avbildningen måste ske i ”planet” vilket innebär att byggnaden får återges genom teckning, målning eller fotografi men inte som förebild för uppförande av en ny byggnad.⁹⁷ Avbildningsrätten ger inte rätt till kopiering av exempelvis byggnadsritningar eller modeller, då rätten endast avser byggnadsverket i form av en byggnad.⁹⁸ Den fysiska byggnaden får endast ändras enligt ägarens önskemål. Rätten för att ändra en byggnad gäller endast för själva byggnaden och inte modeller eller liknande och inte heller byggnadsritningarna. Detta framgick bl.a. av HD:s dom i ett avgörande från 1993.⁹⁹

3.3 Utredning om begreppet avbilda

Som vi vet har digitaliseringen förändrat själva fotograferandet och distributionen av bilder och det är också därför det finns anledning att undersöka närmare hur bestämmelsen i 24 § URL skall tolkas. Därför görs en mer ingående beskrivning av begreppet *avbilda* i detta avsnitt.

Som tidigare angivits i uppsatsen tillåter regeln i 24 § 1 st. 1 p. URL att konstverk fritt får avbildas om de stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus och även byggnader får fritt avbildas enligt 24 § 2 st. URL. Ordet avbilda skall tolkas som att ett konstverk får reproduceras genom teckning, målning, fotografi, eller annan teknik genom vilken det återges i planet, d v s två dimensioner. Avbildning avser

⁹⁶ Ibid, s. 191.

⁹⁷ Ibid, s. 191.

⁹⁸ Olsson, Rosén, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 204.

⁹⁹ Se NJA 1993 s. 263.

däremot inte plastisk återgivning och vad gäller byggnader får endast det yttre avbildas.¹⁰⁰ Regeln avser exemplarframställning då det är fråga om avbildning och hade inte denna regel funnits skulle betydande svårigheter för bland annat fotografering och filmning utomhus uppstå.

I förarbetet från 1956¹⁰¹ angavs att en avbildning av ett konstverk skulle vara tillåtet även när det utgjorde huvudmotivet. Det svåra är att avgöra huruvida ett konstverk utgör huvudmotiv eller ej och om det har ekonomisk betydelse för konstnären. Det är även för byggnader svårt att bevisa om syftet hos den som avbildat varit att fokusera just på byggnaden eller på något annat.¹⁰² Utredningen¹⁰³ föreslog att den gällande regeln skulle utmönstras och ansåg vidare att det inte fanns något allmänt intresse som motiverade att återgivning av konstverk skulle kunna ske utan upphovsmannens medgivande, särskilt inte om återgivningen skett kommersiellt. Då ett konstverk får väsentligt sämre skydd bara genom att finnas på allmän plats utomhus kom upphovsrättsutredningen fram till att det inte var rimligt att annan än upphovsmannen skulle ha förfoganderätt över en sådan avbildning och kontrollera omfattningen av utnyttjandet och ha möjlighet att begära ersättning. I lagmotiven har det dock accepterats att sådana för den kommersiella marknaden framställda vykort får *försäljas*, trots att innebörden då blir att korten *sprids* och inte bara avbildas såsom paragrafen uttryckligen blott medger. Skälet till detta var att vykortsförsäljningen ansetts ekonomiskt försumbar för upphovsmännen, vilket är anledningen till att inskränkningen ansetts omfatta även spridning av dylika avbildningar.¹⁰⁴

Begreppet avbilda fanns också med i 1976 års förslag från upphovsrättsutredningen som löd att bestämmelsen om avbildning av konstverk skulle begränsas så att möjligheten att sprida konstverkskataloger och meddelanden om utställningar till allmänheten begränsades.¹⁰⁵ Förslaget genomfördes aldrig efter att ha fått ett blandat mottagande från remissinstanserna.

¹⁰⁰ Nordell, P-J, *Rätten till det visuella*, s. 261.

¹⁰¹ SOU 1956:25 s. 264.

¹⁰² Nordell, P-J, *Rätten till det visuella*, s. 262.

¹⁰³ SOU 1956:25 s. 264.

¹⁰⁴ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, s. 202.

¹⁰⁵ SOU 1990:30 s. 472 f.

I SOU 2011:32 gjorde upphovsrättsutredningen en språklig och redaktionell översyn av upphovsrättslagen och konstaterade i sin slutsats att begreppet avbilda ”varit föremål för olika diskussioner och tolkningar”. Upphovsrättsutredningen ansåg att ”ordet avbilda inte kunde rymma annat än exemplarframställning”, men kom samtidigt fram till att ”bestämmelsen möjligen indirekt får anses ge rätt till viss begränsad spridning av exemplaren”. Ett förslag om att begreppet ”avbilda” skulle ersättas med uttrycket ”genom avbildning framställa exemplar” lades fram. Förslaget ledde dock inte till någon lagstiftningsändring och därmed har uttalandena ingen auktoritativ tyngd vid tolkningen av den nu gällande bestämmelsen.¹⁰⁶

Som tidigare sagts användes begreppet avbilda i flera skilda bestämmelser i 1960 års upphovsrättslag. Daniel Westman menar på att ”avbilda” i 24 § URL rent logiskt kan tolkas på två olika sätt som i sin tur kan möjliggöra spridning på det sätt som förutsätts i 1960 års upphovsrättslag och dess förarbeten. Begreppet ”avbilda” bör enligt den första tolkningen innefatta vissa former av tillgängliggörande för allmänheten medan den andra tolkningen kan vara att begreppet endast avser själva reproduktionen, men att tillgängliggöranden av lagligt framställda exemplar ändå underförstått kan anses tillåtna, åtminstone för vissa former av tillgängliggöranden.¹⁰⁷

Som tidigare nämnts angavs det i den ursprungliga lydelsen av 15 § i 1960 års upphovsrättslag att ett offentliggjort konstverk ”må avbildas i tidning eller tidsskrift” under vissa förutsättningar.¹⁰⁸ Därmed bör även tillgängliggöranderätten omfattas av inskränkningen vilket gör att begreppet även måste anses innefatta vissa former av tillgängliggöranden för allmänheten. Begreppets innebörd bör heller inte ha ändrats eftersom senare gjorda förarbetsuttalanden inte har ställning som auktoritativa rättskällor och någon uttrycklig begränsning har heller inte framgått i lagtexten eller i ursprungliga förarbeten. Dock borde den form av tillgängliggörande av bilder som var aktuell vid lagens tillkomst vara spridning av fysiska exemplar.¹⁰⁹ Enligt Daniel Westman kan en upphovsman som väljer att träda in i det ”offentliga rummet” inte längre göra anspråk på samma starka upphovsrättsliga skydd. Därför väljer många

¹⁰⁶ NIR 2013:6, Daniel Westman.

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ NJA II 1961 s. 135 ff.

¹⁰⁹ Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 81.

länder att införa inskränkningar som motsvarar den svenska. Han påpekar även att det blir allt vanligare att vi fotograferar vår omgivning och gör dessa bilder tillgängliga på nätet, varför en teknikneutral utgångspunkt talar emot att en underförstådd begränsning till vissa former av tillgängliggörande intolkas i den aktuella bestämmelsen.

Avbildning av konstverk som stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats får enligt Westman, vid tolkning av interna svenska regler, överföras till allmänheten med stöd av 24 § upphovsrättslagen. Han menar att regeln om fri avbildning med stöd av 24 § kan ge utrymme för överföring av bilderna till allmänheten på internet, i vart fall om det inte handlar om ”kommersiella förfoganden som specifikt tar sikte på avbildade konstverk”. Enligt Westman får det anses som motsägelsefullt att bestämmelsen skulle anses tillåta försäljning av fysiska avbildningar, t.ex. vykort, när en icke-kommersiell överföring av samma bild på nätet inte anses vara tillåten.¹¹⁰

Frågan om 24 § URL är begränsad till just spridning av fysiska exemplar var länge oprövad och kan fortfarande anses oklar, mycket på grund av att det inte finns några uttryckliga begränsningar om detta i själva lagtexten eller i ursprungliga förarbeten. Möjligen blev frågan om hur bestämmelsen skall tolkas lite tydligare genom det så kallade Wikimedia-målet där HD fastslog att Wikimedia inte hade en rätt att via internet överföra bilder av konstverk på allmän plats utan tillstånd från upphovsmännen. Därför görs i nästa kapitel en ingående redogörelse över rättsfallet och efterföljande rättsfallsanalyser gjorda av Jan Rosén och Mats Björkenfeldt.

3.4 Praxis - mål NJA 2016 s. 212

3.4.1 Bakgrund

I målet mellan Bildupphovsrätt i Sverige och Wikimedia Sverige tog domstolen ställning i frågan om Wikimedia haft en rätt att via internet överföra bilder av konstverk på allmän plats, utan tillstånd från upphovsmännen. Wikimedia har en databas och webbplats som allmänheten förser med foton av konstverk på allmän plats i Sverige genom att ladda upp sina bilder. Databasen är fritt tillgänglig för allmänheten och syftet är att den ska kunna användas av exempelvis allmänheten och

¹¹⁰ NIR 2013:6, Daniel Westman.

utbildningsväsendet. Bakgrunden till tvisten är att BUS ansåg att Wikimedia begått intrång i upphovsmännens ensamrätter enligt URL genom att överföra bilder av konstverken till allmänheten. Wikimedia Sverige gjorde bland annat gällande att bestämmelsen inte bara gav en rätt till exemplarframställning utan även till tillgängliggörande för allmänheten, medan BUS ansåg att den inskränkande bestämmelsen i 24 § 1 st. 1 p. URL borde förstås bokstavligen och sålunda inte medge tillgängliggörande för allmänheten. På den punkten stämde BUS Wikimedia och i april 2016 kom HD:s beslut.¹¹¹

3.4.2 Högsta domstolens bedömning

HD uttalade att upphovsrättslagen ger en möjlighet för enskilda personer att avbilda konstverk på allmän plats utomhus och att det är tillåtet att sprida icke-digitala avbildningar i begränsad omfattning. Det måste dock beaktas att det är annorlunda när det handlar om en databas där konstverk görs tillgängliga för allmänheten i obegränsad omfattning, vilket i detta fall sker, utan att upphovsmännen får ersättning. I en sådan databas ligger kommersiellt värde vilket inte kan anses obetydligt. Enligt domstolen har upphovsmännen rätt att tillgodogöra sig detta värde och det har ingen egentlig betydelse om Wikimedia har ett kommersiellt syfte eller inte.

Vid beaktandet av de hänskjutna frågorna i målet var HD tvungen att ta hänsyn till flera för upphovsrätten högst grundläggande angelägenheter, såsom tolkningsnormer av laggivna inskränkande regler i upphovsrättslig ensamrätt, betydelsen av den så kallade trestegsregeln i artikel 5.5 i Infosoc-direktivet, innebörden av direktivkonform tolkning och betydelsen av kommersiellt syfte hos den som utför en åtgärd som i och för sig faller inom upphovsrättslig ensamrätt. Domstolen ansåg att en bedömning enligt trestegsmetoden var av central betydelse för att tolka de inskränkande bestämmelserna i URL. Trestegsregeln finns, som tidigare nämnts, i artikel 5.5 i Infosoc-direktivet och innebär att (1) inskränkningarna i upphovsrättslig ensamrätt endast får tillämpas i vissa särskilda fall (2) som inte strider mot det normala utnyttjandet av verket och (3) inte oskäligt inkräktar på rättighetsinnehavarens legitima intressen.

¹¹¹ NJA 2016 s. 212.

HD ansåg att trestegsregelns kriterier innebar att det ska vara fråga om en inskränkning för ett särskilt fall, d v s att inskränkningen ska vara tydligt avgränsad och preciserad i lagtexten. När det kommer till det normala utnyttjandet av ett verk ska det beaktas att inskränkningen inte konkurrerar med upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk. Det bör ske en dynamisk tolkning som beaktar upphovsmannens rätt att utnyttja verket på de nya sätt som teknikutvecklingen öppnar för. Slutligen ansågs att det bör prövas huruvida inskränkningen oskäligt skulle inkräkta på upphovsmannens legitima intressen och HD konstaterade därför att det var fråga om en proportionalitetsbedömning. HD uttalade att vid lagstiftning gällande inskränkningar i upphovsrätten ska principerna i trestegsregeln beaktas och att denna får ses som en anvisning vid en domstols prövning av hur olika bestämmelser om inskränkningar i upphovsrätten skall tolkas.¹¹²

Angående 5.3.h i Infosoc-direktivet får inskränkningar göras i rätten att framställa exemplar och i rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten. I 24 § URL om avbildning avses endast reproduktion i planet och den nationella bestämmelsen är därför på flera sätt mer begränsad än den inskränkning som direktivet i och för sig tillåter. HD konstaterade att direktivkonform tolkning av Infosoc-direktivet bara påbjuder att nationella bestämmelser som avsevärt skiljer sig åt mellan medlemsstaterna behöver anpassas, medan skillnader som inte har några negativa effekter på den inre marknaden inte behöver justeras (skäl 7 i ingressen till Infosoc-direktivet).

Högsta domstolen fann att det efter mönster av trestegsregeln skulle göras en prövning av begreppet ”avbilda” i 24 § URL. Detta ledde till att HD drog slutsatsen att ”normalt utnyttjande” av berörda konstverk sker på allmän plats och att detta inte innefattar användning i digital miljö. Därför blir inte en användning av konstverk på tryckta kommersiella vykort, som tidigare nämnts i uppsatsen, en relevant jämförelse i sammanhanget som enkelt kunde uppdateras till 2000-talets medieformer. Det konstaterades också att ett tillgängliggörande av konstverken i en databas inte utgör ett obetydligt kommersiellt värde, vare sig för den som har databasen eller för den som på andra sätt ger allmänheten tillgång till databasen, t ex genom länkning.

¹¹² Rosén, J, *Upphovsrättslagen ger inte rätt att överföra verk via internet till allmänheten*, rättsfallsanalys i Karnov Nyheter (elektronisk källa).

Gällande det tredje steget i trestegstestet, vilket innefattar kriteriet ”legitimt intresse”, utförde HD en proportionalitetsprövning. Trots att Wikimedias databas möjligen ligger inom för vad som kan ses som ett allmänt intresse, drog HD slutsatsen att en databas av Wikimedias slag öppnar för en stor användning av upphovsrättsligt skyddade verk och detta utan att upphovsmännen får ersättning. Domstolen kom fram till att resultatet skulle bli en betydligt större inskränkning i upphovsmännens ensamrätt än vad bestämmelsen i 24 § URL syftar till.¹¹³

Högsta domstolen valde alltså en väldigt restriktiv tolkning av upphovsrättslagen, som ligger väldigt nära den ändamålsenliga tolkning som EU-domstolen förespråkar i den här typen av mål.¹¹⁴ Rent praktiskt innebär detta att man inte får avbilda och sprida konstverk digitalt och gratis på nätet, medan det är fritt fram att exempelvis trycka vykort av samma bild och sälja dessa för egen vinning. Wikimedia och många andra, såsom fotografer och vanliga semesterfirare, menar på att Högsta domstolens beslut visar på att upphovsrättslagen släpar efter och inte uppfyller kraven för den digitala utvecklingen. För att inte hota människors rätt att exempelvis lägga upp bilder på sociala medier, bör så snart som möjligt en uppdatering göras för vissa bestämmelser i upphovsrättslagen. Nedan följer olika perspektiv på domstolens bedömning i målet.

3.4.3 Perspektiv på Wikimedia-fallet

Efter Högsta domstolens beslut i NJA 2016 s. 212 har olika synpunkter framförts på hur domstolen valt att bedöma de hänskjutna frågorna. Wikimedia Sverige har fört fram att den breda allmänhetens tillämpning av moderna digitala tekniker borde tala för att begreppet ”avbilda” skulle anses inbegripa samtidens förmedlingsformer i nätmiljön. Högsta domstolens bedömning kan anses som relativt strikt. Trots detta menar Jan Rosén att domstolens bedömning låg helt i linje med en lång rad motivuttalanden som går ut på att förbehålla upphovsmännen en stark och intakt upphovsrätt på internet och i digitala medieformer. Bedömningen antyder inte heller något missnöje med lagstiftarens konstruktion av 24 § URL och den revision som paragrafen undergått under sin långa giltighetstid.¹¹⁵

¹¹³ NJA 2016 s. 212.

¹¹⁴ Rosén, J, *Upphovsrättslagen ger inte rätt att överföra verk via internet till allmänheten*, rättsfallsanalys i Karnov Nyheter (elektronisk källa).

¹¹⁵ Ibid.

Jan Rosén nämner även att bestämmelsen är betydligt mer restriktiv i de övriga nordiska länderna, då inskränkningen i upphovsmannens ensamrätt där inte omfattar kommersiellt utnyttjande av avbildning när konstverket är huvudmotivet. HD noterade att det i tidigare lagförarbeten funnits många överväganden om att 24 § URL borde begränsas till att inte omfatta verk som huvudmotiv. Inte heller har det varit aktuellt att utvidga inskränkningen till att omfatta andra förfogandeformer än avbildning i planet, till exempel överföringar i nätmiljön.¹¹⁶

Det kan även nämnas att Jan Rosén har synpunkter angående artikel 5.3.h. i Infosoc-direktivet. Han menar att den kan stå i direkt konflikt med trestegstestet i artikel 5.5 i samma direktiv, eftersom art. 5.3.h. helt öppnar för tillgängliggörande för allmänheten, oavsett teknik eller förmedlingsform. Om ett medlemsland fullt ut skulle införa en sådan inskränkande regel som artikel 5.3.h. erbjuder, borde förslaget rimligen falla på trestegstestet, framför allt efter HD:s tillämpning av denna i målet.¹¹⁷

Även Mats Björkenfeldt har i sin rättsfallsanalys synpunkter på HD:s tillämpning av trestegstestet. Vad gäller trestegsregelns första steg, vilken anger att inskränkningarna i upphovsrättslig ensamrätt endast får tillämpas i vissa särskilda fall, hänvisar han till Ole-Andreas Rognstads kommentar om att ”*det är extra viktigt att det första steget inte tolkas för snävt.*” Det andra steget tycks innebära ”ett förbud mot en konflikt med ett normalt utnyttjande av verket och att hänsyn skall tas till former av utnyttjande som för närvarande genererar intäkter för rättighetsinnehavaren, samt de som sannolikt kommer att vara av stor betydelse i framtiden.” Således kräver uttrycket ”det normala utnyttjandet” en bedömning av den relevanta marknaden för exploatering av den gällande rätten.¹¹⁸ Mats Björkenfeldt menar i sin rättsfallsanalys att den relevanta marknaden i förevarande fall måste vara det allmännas köp av skulpturer. HD påstår dock att ”(h)äri ligger en bedömning av vilken ensamrätt upphovsmannen ska ha att ekonomiskt exploatera sitt verk”. Enligt Mats Björkenfeldt verkar det som att HD valt att göra det andra steget i trestegstestet till en rättsfråga, trots att den relevanta marknaden i första hand bör vara en bevisfråga, varefter det i

¹¹⁶ Rosén, J, *Upphovsrättslagen ger inte rätt att överföra verk via internet till allmänheten*, rättsfallsanalys i Karnov Nyheter (elektronisk källa).

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ NIR 3/2016, Björkenfeldt, M, *Offentlig konst mindre offentlig*.

tredje steget bör göras en proportionalitetsprövning.¹¹⁹ Vidare anser Paul Goldstein och Bernt Hugenholtz att det tredje steget angående uttryckssättet ”not reasonable” innebär att en prövning skall göras om begränsningen av det upphovsrättsliga skyddet ”has the potential to cause an unreasonable loss of income to the copyright owner”.¹²⁰ En sådan prövning gjordes inte av HD och därför kan HD:s tillämpning av trestegsregeln ifrågasättas.¹²¹

Mats Björkenfeldt är vidare kritisk till HD:s bedömning i målet. Han menar bland annat att HD:s restriktiva tolkning borde strida mot EU-rätten och han menar också att HD borde begärt ett förhandsavgörande från EU-domstolen enligt artikel 267 i Fördraget om Europeiska Unionens Funktionssätt. Björkenfeldt ställer sig även kritisk till Henry Olsson och Jan Rosén som i boken *Upphovsrättslagstiftningen* okritiskt refererar till HD:s beslut och samtidigt konstaterar att det är fullt lagligt att framställa vykort för försäljning, ”trots att detta innebär att korten i så fall sprids”.¹²²

Mats Björkenfeldt anger i sin slutsats att HD på flera sätt verkar ha tolkat lagen felaktigt samt inte tillämpat trestegsregeln korrekt. Björkenfeldt förvånas också av att HD inte uppmärksammat att EU-domstolen ”moves toward an understanding of freedom of information as an integral part of the European copyright order in full recognition of its underlying rationales”. Björkenfeldt ställer sig alltså kritisk till HD:s bedömning och avslutar sin slutsats med orden: ”Det återstår att se om HD:s beslut kommer att orsaka ytterligare ett litet uppror och/eller om Wikimedia kommer att ansöka om resning”.¹²³

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Goldstein, Hugenholtz, *International Copyright*, s. 378.

¹²¹ NIR 3/2016, Björkenfeldt, M, *Offentlig konst mindre offentlig*.

¹²² Olsson, Rosén, *En kommentar till upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 203.

¹²³ NIR 3/2016, Björkenfeldt, M, *Offentlig konst mindre offentlig*.

4. Upphovsrätt i de nordiska länderna

4.1 Historia

Upphovsrättslagen har länge varit ett viktigt område för de skandinaviska länderna. Danmark fick sin första upphovsrättslagstiftning så tidigt som år 1741 och som tidigare nämnts fick Sverige sina första primitiva upphovsrättsliga bestämmelser genom 1810 års tryckfrihetsförordning. Enligt tradition har de nordiska länderna ett nära samarbete när det kommer till det upphovsrättsliga lagstiftningsområdet. Sakkunnigutredningar tillsattes i de nordiska länderna under den senare delen av 1930-talet (med undantag för Island) med förhoppningen att utforma gemensamma nordiska upphovsrättslagar. Under åren 1960 och 1961 tillkom närmast identiska upphovsrättslagar och fotografilagor i samtliga nordiska länder med undantag för Island. Därefter har lagarna moderniserats ett stort antal gånger men genom gemensamt nordiskt utredningsarbete och genom samråd på departementsplanet har man så långt som möjligt bevarat den nordiska rättsenheten på området.¹²⁴ Trots detta finns ändå några skillnader i ländernas implementering av ”panoramaundantaget” som är värda att påpeka.

4.2 Finlands bestämmelse om panoramafrihet

Finlands implementering av art 5.3.h i Infosoc-direktivet finns i 25 a § i den finska upphovsrättslagen¹²⁵ och lyder enligt följande:

”Avbildning av konstverk i kataloger och meddelanden samt avbildning av byggnader

Konstverk som ingår i en samling eller ställs ut eller bjuds ut till försäljning får avbildas i meddelanden om utställningen eller försäljningen samt i sådana kataloger som framställts genom tryckning, fotokopiering eller annat liknande förfarande.

¹²⁴ Olsson, H, *Copyright*, 9 uppl., s. 33.

¹²⁵ Lag (404/1961) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Den som sköter en samling eller utställaren eller försäljaren får med stöd av avtalslicens så som bestäms i 26 § framställa exemplar av konstverk som ingår i en samling eller ställs ut eller bjuds ut till försäljning i andra än i 1 mom. avsedda fall och använda på sådant sätt framställda exemplar för överföring till allmänheten på annat sätt än genom utsändning i radio eller television. Bestämmelserna i detta moment gäller inte konstverk vars upphovsman har förbjudit framställning av exemplar av verket eller överföring av verket.

Konstverk får avbildas också i andra än i 1 eller 2 mom. avsedda fall, om verket är stadigvarande placerat på eller vid en allmän plats. Om ett konstverk är huvudmotivet för en bild får bilden inte användas i förvärvssyfte. En bild i anknytning till text får dock publiceras i en tidning eller tidskrift.

*Byggnader får fritt avbildas.*¹²⁶

Att döma av paragrafen kan den finländska lagen verka väldigt lik den svenska lagen. Dock skiljer den sig i vissa delar. I paragrafens andra stycke stadgas att exemplar kan framställas om utställaren eller försäljaren får licens enligt 26 §. I Sverige krävs ingen sådan licens då konstverk får avbildas om syftet är att annonsera en utställning eller försäljning av konstverken, dock endast i den utsträckning som behövs för att främja utställningen eller försäljningen. En annan skillnad i paragrafens andra stycke är att framställda exemplar, med stöd av avtalslicensen i 26 §, även får överföras till allmänheten på annat sätt än genom utsändning i radio eller television. Därmed stadgas det i lagstiftningen, till skillnad från den svenska, att framställda exemplar av konstverket får överföras till allmänheten om inte upphovsmannen har förbjudit framställning av exemplar av verket eller överföring av verket. På denna punkt kan den därför anses mer vidgående än den svenska bestämmelsen då det inte uttryckligen står något om detta i 24 § URL.

I paragrafens tredje stycke anges att konstverk får avbildas om verket är stadigvarande placerat på eller vid en allmän plats. Även här kan den svenska bestämmelsen anses mer begränsad då den svenska regeln anger att ett verk skall vara stadigvarande placerat på eller vid allmän plats *utomhus*. Detta torde således innebära

¹²⁶ Lag (404/1961) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

att det i Finland inte finns något krav på att ett konstverk skall vara stadigvarande placerat på eller vid en allmän plats *utomhus*.

Det stadgas också i tredje stycket att ett konstverk som är huvudmotivet för en bild inte får användas i förvärvssyfte. Denna regel är betydligt mer restriktivt utformad än den svenska, vilken har gjorts till förmån för upphovsmännens ekonomiska intressen.¹²⁷ Som vi vet sedan tidigare får man i Sverige framställa ett verk som är huvudmotiv på ett vykort och använda detta i förvärvssyfte.

I samband med införandet av direktivet angavs det på s. 37 i regeringspropositionen att

*”De ovan nämnda bestämmelserna i 25 a § överensstämmer med direktivet. Enligt sin lydelse omfattar bestämmelserna även användning i digital form, inklusive överföring till allmänheten.”*¹²⁸

Således fann den finska regeringen att direktivets lydelse om ”användning av verk” innefattar avbildning inklusive överföring av avbildningen till allmänheten, dock inte i förvärvssyfte. Det finns heller ingen avvikande åsikt i den finska doktrinen.

4.3 Norges bestämmelse om panoramafrihet

Norges implementering av art 5.3.h finns, likväl som i Sverige, i 24 § åndsverkloven¹²⁹ och lyder enligt följande:

” Kunstverk og fotografisk verk som inngår i en samling eller som utstilles eller utbys til salg, kan avbildes i katalog over samlingen og i meddelelse om utstillingen eller salget. Katalog kan bare fremstilles ved trykking, fotokopiering eller lignende metode.

Kunstverk og fotografisk verk kan også avbildes når det varig er satt opp på eller ved offentlig plass eller ferdselsvei. Dette gjelder likevel ikke når verket klart er hovedmotivet og gjengivelsen utnyttet ervervsmessig.

Byggverk kan fritt avbildes.”

¹²⁷ Olsson, Rosén, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, 4 uppl., s. 202.

¹²⁸ RP 29/004, s. 37.

¹²⁹ Lov av 12. Mai 1961 om opphavsrett til åndsverk m.v. (åndsverkloven).

Den norska bestämmelsen är därmed väldigt lik den svenska bestämmelsen med avvikelsen att det i ändsvirkloven uttryckligen står att en avbildning inte får göras om verket klart och tydligt utgör huvudmotivet och inte heller om återgivningen sker i kommersiellt syfte. Numera ger regleringen heller inte en rätt att publicera en bild där konstverket är huvudmotivet i en tidning eller tidsskrift.¹³⁰

I ett förslag till ny norsk lag om upphovsrätt föreslog Det Kongelige Kulturdepartementet under 2016 att en förändring av 24 § bör göras. Denna löd enligt följande:

”Gjengivelse av verk plassert i det offentlige rom (24 andre ledd)

Et verk kan avbildes når det varig er satt opp på eller ved offentlig plass eller ferdsselsvei. Dette gjelder likevel ikke når verket klart er hovedmotivet og gjengivelsen brukes ervervsmessig.

Byggverk kan fritt avbildes.”

Uttrycket ”offentlig plass eller ferdsselsvei” måste anses inkludera eventuella utomhusplatser som är lätt tillgängliga för allmänheten och återgivningsrätten gäller vidare också för skulpturer som är placerade utomhus. Däremot ger bestämmelsen, likt den svenska, inte en rätt att avbilda konstverk i kyrkor, rådhus, museer eller liknande.¹³¹

BONO, motsvarigheten till BUS, hade vidare föreslagit begränsningar i undantaget om panoramafrihet. Förslagen avvisades dock av departementet som ansåg att den nuvarande regleringen är ändamålsenlig och med tanke på EU:s pågående diskussion om harmonisering av ”panoramafriheten” tyckte departementet att den nuvarande bestämmelsen inte behövde ändras.¹³²

¹³⁰ Ot.prp. nr. 46 (2004–2005) s. 100.

¹³¹ Rognstad, O-A, *Opphavsrett*, s. 253.

¹³² NIR 3/2016, Björkenfeldt, M, *Offentlig konst mindre offentlig*, s. 314.

4.4 Danmarks bestämmelse om panoramafrihet

Vad gäller Danmarks implementering av art. 5.3.h återfinns denna i 24 § lov om ophavsret¹³³ och lyder enligt följande:

”Kunstværker, der indgår i en samling, eller som udstilles eller udbydes til salg, må gengives i kataloger over samlingen. Sådanne kunstværker må endvidere gengives i meddelelser om udstilling eller salg, herunder i form af overføring til almenheden.

Stk. 2. Kunstværker må afbildes, når de er varigt anbragt på eller ved en for almenheden tilgængelig plads eller vej. Bestemmelsen i 1. pkt. finder ikke anvendelse, såfremt kunstværket er hovedmotivet og gengivelsen udnyttes erhvervsmæssigt.

Stk. 3. Bygninger må frit afbildes.

Denna reglering förstås som att ”man f.eks. må offentliggøre fotografier av statuer og gavelmalerier og den slags. Men det, at kunstværket ikke må være hovedmotivet og gengivelsen ikke erhvervsmæssig, betyder, att man dock ikke har lov f.eks. att producera postkort, hvor et kunstverk spiller hovedrollen...”¹³⁴ Här skiljer sig den danska tolkningen från den svenska då man i Sverige, som tidigare nämnts, får sälja vykort där konstverket eller byggnaden utgör huvudmotivet. Den danska ophavsretsloven har däremot i princip samma innehåll som den norska. I den ledande danska lagkommentaren anges dock att bestämmelsen endast gäller exemplarframställning och spridning.¹³⁵

De danska författarna påpekar att uttrycket ”afbildes skal ...fortolkes utvidende, sådan så bestemmelserne ikke alene gør lovligt at framstille billeder og film af de relevante værker, men også efterfølgende brug av dem, f.eks. i aviser. Det gælder, uanset om der tale om spredning, visning, eller framførelse, og uanset hvilken form framførelsen har.” Detta går att jämföra med Daniel Westmans kommentar till 24 § URL där han kom fram till ”att bilder på konstverk och byggnader på allmän plats får överföras till allmänheten med stöd av 24 §, åtminstone när det inte handlar om kommersiella förfoganden som specifikt tar sikte på avbildade konstverk.”¹³⁶

¹³³ Bekendtgørelse af lov om ophavsret (LBK nr 202 af 27/02/2010).

¹³⁴ Schovsbo, Rosenmeier & Salung Petersen, *Immaterialret*, s. 279 f.

¹³⁵ Schønning, P, *Ophavsretsloven med kommentarer*, 5 uppl., s. 350.

¹³⁶ NIR 2013:6, Daniel Westman, s. 602 ff.

Även byggnader får fritt avbildas enligt 24 § 3 st.¹³⁷ Här finns inga begränsningar om huvudmotiv, kommersiellt utnyttjande eller liknande. Bestämmelsen omfattar inte bara det yttre av en byggnad utan också reproduktion av vissa andra delar av byggnaden, exempelvis trappor och farstun. Byggnader får avbildas i form av fotografier, ritningar etc. men inte i tredimensionell form.¹³⁸

Därmed är även den danska bestämmelsen om panoramafrihet lik den svenska. Som nämnts skiljer den sig i bestämmelsen om framställning och försäljning av konstverk som huvudmotiv på exempelvis ett vykort. I sådana fall krävs tillåtelse från upphovsmannen. Om vykortet däremot är en allmän stadsbild, där konstverket inte kan anses utgöra huvudmotivet, gäller undantagsbestämmelsen i st. 2, p. 1.¹³⁹

En annan situation som fått stor uppmärksamhet är att man inte får använda foton av Den lille Havfrue och andra offentliga konstverk i affärsändamål. Trots att det tycks finnas ett undantag för att få använda bilder i ett nyhetssammanhang har flera danska nyhetstidningar på sistone blivit fällda för upphovsrättsintrång när de använt bilder av skulpturen i deras tidningar. Användning av bilder i media verkar i Danmark betraktas som att de används i förvärvssyfte.¹⁴⁰

¹³⁷ Bekendtgørelse af lov om ophavsret (LBK nr 202 af 27/02/2010).

¹³⁸ Schönning, P, *Ophavsretsloven med kommentarer*, 5 uppl., s. 354.

¹³⁹ Ibid, s. 353.

¹⁴⁰ Gannon Burgett, *If you try to publish a picture of this statue in Denmark, you'd better be ready to pay up* (elektronisk källa).

5. Upphovsrätt på den digitala inre marknaden

Den digitala teknikens utveckling har förändrat det sätt på vilket verk och andra skyddade alster skapas, distribueras, produceras och används. Därför anses det finnas ett behov av att anpassa de mål och principer som finns i EU:s rambestämmelser för upphovsrätt till dessa nya realiteter. Mot denna bakgrund utfärdade kommissionen i december 2015 meddelandet *Mot en modernare och mer europeisk ram för upphovsrätten*. Meddelandet innehåller åtgärder och långsiktiga visioner för en modernisering av EU:s upphovsrättsbestämmelser.¹⁴¹

I punkt 3 i det utfärdade meddelandet från kommissionen¹⁴² anges att undantagen i EU-lagstiftningen skall anpassas till digitala och gränsöverskridande miljöer. I de flesta fall är det frivilligt för medlemsstaterna att genomföra de undantag som fastslås i EU-lagstiftningen. Detta kan leda till att undantag som finns i en medlemsstats lagstiftning inte existerar i grannlandet eller att villkoren eller räckvidden varierar. Oftast ges undantagen en smalare tolkning än vad som är tillåtet enligt EU-lagstiftningen och de flesta undantagen har ingen verkan utanför en enskild medlemsstat.¹⁴³

Undantaget för panoramafrihet finns, som tidigare nämnts, i artikel 5.3.h Infosoc-direktivet. Där stadgas att medlemsländer får föreskriva undantag eller inskränkningar vid *användning av verk, till exempel arkitektoniska verk eller skulpturer, avsedda att vara stadigvarande placerade på allmän plats*. Då medlemsländerna implementerar undantaget för panoramafrihet på olika sätt finns en stor risk att man gör sig skyldig till upphovsrättsintrång när man exempelvis laddar upp en bild på sociala medier när man är på semester i ett land. Då gränsöverskridande användning över internet blir allt vanligare i vår digitala värld blir det också svårt att bedöma huruvida en avbildning är tillåten eller inte. Därför kommer kommissionen vidta åtgärder för att se till att EU-ramen om undantag som har betydelse för bland annat tillgången till kunskap, utbildning och forskning är verkningsfull i den digitala tidsåldern och över gränserna. I meddelandet från EU-kommissionen angavs att kommissionen kommer

¹⁴¹ COM(2015) 626 final, s. 7; *Mot en modernare och mer europeisk ram för upphovsrätten*.

¹⁴² *Ibid*, s. 7.

¹⁴³ *Ibid*, s. 7.

att överväga lagstiftningsförslag om andra EU-undantag senast våren 2016. I en av punkterna som radades upp stadgades det att det nuvarande EU-undantaget som tillåter användning av verk som gjorts för att permanent vara placerade i offentliga utrymmen (panoramaundantaget) måste förtydligas, för att ta hänsyn till nya spridningskanaler.¹⁴⁴

Under 2015 röstade Europaparlamentet i frågan huruvida panoramafrihet borde begränsas för alla medlemsländer inom EU till att endast gälla för icke-kommersiellt bruk. Förslaget innebar att den kommersiella användningen av fotografier, videofilmer eller andra bilder av verk som är permanent placerade på allmän plats och att användandet av dessa borde vara föremål för förhandstillstånd från författarna eller ombud som agerar för dem.

Julia Reda, ledamot av Europaparlamentet, såg allvarligt på Europaparlamentets förslag om att begränsa panoramafriheten då hon bland annat jobbar för att införa panoramafrihet i alla EU:s medlemsländer. Hon menade att ett genomförande av ett sådant förslag skulle kunna leda till negativa konsekvenser för EU och dess medborgare. Ett exempel som Reda framförde var när man laddar upp en bild på Facebook. Man har då accepterat Facebooks villkor, vilka anger att man ger Facebook en tillåtelse att använda sina bilder kommersiellt. Detta innebär exempelvis att en licens krävs från arkitekten vid kommersiell användning av ett fotografi av en byggnad och det är då ens eget ansvar att ta reda på om byggnaden fortfarande är skyddad av upphovsrätten. Sedan skulle ett licensavtal behöva ingås med rättsinnehavaren eller ansvarig upphovsrättsorganisation som uttryckligen tillåter kommersiell användning av bilden av Facebook och först därefter kan man lagligt ladda upp bilden på Facebook. Detsamma gäller för andra sociala medier som vanligtvis utarbetar sina användarvillkor på ett sätt som skyddar dem från ansvar. Om panoramafriheten skulle begränsas till icke-kommersiellt bruk skulle miljontals européer hamna i konflikt med upphovsrätten på grund av deras vardagliga online-användning.¹⁴⁵ I praktiken är skillnaden mellan kommersiell och icke-kommersiell redan mycket komplicerad och ett genomförande av förslaget hade lett till ytterligare svårigheter för denna gränsdragning.

¹⁴⁴ COM(2015) 626 final, s. 8; Mot en modernare och mer europeisk ram för upphovsrätten.

¹⁴⁵ Julia Reda, Freedom of panorama under threat (elektronisk källa).

Möjligen var det Julia Redas synpunkter som bidrog till det överlägsna resultatet. Förslaget röstades nämligen ner efter att endast 40 av 751 medlemmar i Europaparlamentet varit för detta och det blev således ingen förändring.

Den 14 september 2016 lade EU-kommissionen fram ett förslag till direktiv om upphovsrätt på den digitala marknaden.¹⁴⁶ Trots ett vädjande från 550 000 européer om att införa panoramafrihet i EU kom inget förslag om detta från EU-kommissionen.¹⁴⁷ Därmed kom inget nytt lagstiftningsförslag för ”panoramaundantaget” vilket betyder att vi får vänta ytterligare på att få klarhet i denna fråga.

¹⁴⁶ COM (2016) 593.

¹⁴⁷ Julia Reda, Upphovsrättsreformen är opassande för den digitala eran (elektronisk källa).

6. Sammanfattande kommentarer och slutsatser

Under hela uppsatsen har en genomgående studie och bedömning gjorts för att reda ut rättsläget för panoramafriheten i Sverige. Detta avslutande kapitel avser att ge en överblick över rättsläget och för att besvara problemformuleringarna kommer olika fakta och argument ställas mot varandra och slutsatserna kommer att ges löpande.

Upphovsrättens främsta innebörd är att främja nyskapande och skapa möjligheter för upphovsmännen att erhålla ersättning för sina upphovsrättsskyddade verk. I upphovsrättslagens andra kapitel finns undantag och inskränkningar som möjliggör begränsningar i upphovsmannens ensamrättigheter. Ett av undantagen är rätten att fritt avbilda byggnader och konstverk som stadigvarande är placerade på eller vid allmän plats utomhus, även kallat panoramafriheten. Sverige har valt en betydligt mer restriktiv utformning än vad artikel 5.3.h i Infosoc-direktivet anger, eftersom direktivbestämmelsen ger en möjlighet att göra inskränkningar både när det gäller rätten till exemplarframställning och rätten till överföring till allmänheten. Grundtanken med den svenska bestämmelsen är nämligen en inskränkning i upphovsmannens ensamrätt till exemplarframställning i planet, dvs. två dimensioner, med en tillhörande begränsad rätt till spridning av avbildningen. Detta har bland annat konstaterats i svenska förarbeten, till exempel Statens offentliga utredningar. I lagmotiven har det även accepterats att framställda vykort får *försäljas om huvudmotivet är ett offentligt utomhuskonstverk*, trots att detta innebär att korten i så fall sprids. Överlag är bestämmelsen lik den svenska i övriga nordiska länder men gemensamt för dessa är att sådan avbildning vid vilken konstverket utgör huvudmotivet i avbildningen undandras från inskränkningen. Således är dessa länders bestämmelse mer restriktivt utformad än den svenska.

Av förklarliga skäl fanns inte överföring till allmänheten via internet med i lagstiftarens överväganden i de ursprungliga lagmotiven och länge var denna fråga oprövad. Svaret på denna fråga kom istället genom domen i det högaktuella målet NJA 2016 s. 212 BUS (Bildupphovsrätt i Sverige) mot Wikimedia Sverige. I målet påstod Wikimedia att tillgängliggörandet av bilder var tillåtet enligt 24 § 1 st. URL, eftersom begreppet ”avbildning” innefattar tillgängliggörande för allmänheten genom

överföring. Enligt Wikimedia riktade sig överföringen inte till någon ny publik och således borde överföringen inte vara av sådant slag som kräver upphovsmannens tillåtelse innan en användning av verken. Detta krav konstaterades bland annat i mål C-466/12.¹⁴⁸ Högsta domstolen kom dock fram till att en helhetsbedömning måste göras för innebörden av 24 § 1 st. URL och slutsatsen blev att bestämmelsen inte innefattar en möjlighet att överföra verk till allmänheten. I domen kom HD fram till att en databas av Wikimedias slag öppnar upp för en stor användning av upphovsrättsskyddade verk och detta utan att någon ersättning betalas till upphovsmännen. Huruvida användandet skett i kommersiellt eller icke-kommersiellt syfte var inte av betydelse i det aktuella fallet, eftersom det var tillräckligt att utnyttjandet inkräktat på upphovsmannens legitima intressen. Resultatet av detta skulle bli en betydligt större inskränkning i upphovsmannens ensamrätt än vad bestämmelsen i 24 § 1 st. URL syftar till och slutsatsen blev att bestämmelsen inte innefattar en möjlighet att överföra verk till allmänheten via internet.

Den nuvarande formuleringen av 24 § 1 st. URL upphovsrättslagen innebär alltså att man, genom ny teknik och genom en offentlig databas på internet, inte får utnyttja ett konstverk utan tillstånd från upphovsmannen. Rent praktiskt innebar domen att man inte får avbilda och sprida konstverk digitalt och gratis på nätet, medan det är fritt fram att exempelvis trycka vykort av samma bild och sälja dessa för egen vinning. Det kan anses som något motsägelsefullt att bestämmelsen skulle tillåta försäljning av fysiska avbildningar, t.ex. vykort, när en icke-kommersiell överföring av samma bild på nätet inte anses vara tillåten. Bland annat har Daniel Westman angett att bestämmelsen också borde kunna ge utrymme för överföring av bilderna till allmänheten på internet, i vart fall om det inte handlar om ”kommersiella förfoganden som specifikt tar sikte på avbildade konstverk”.¹⁴⁹

Samtidigt som resultatet av HD:s bedömning kan anses som korrekt, eftersom upphovsrättslagen i sin nuvarande lydelse faktiskt inte tillåter något annat resultat, är det lätt att ställa sig kritisk till den. Eftersom en enskild bestämmelse tolkningsvis kan förändras med hänsyn till samhällets utveckling och eftersom bestämmelsen faktiskt infördes för cirka 15 år sedan, borde den tolkas med hänsyn till vår digitala tidsålder.

¹⁴⁸ Se avsnitt 2.4.1.3.

¹⁴⁹ Se Westmans kommentarer i avsnitt 3.3 Utredning om begreppet avbilda.

Detta är något som HD inte verkar ha gjort fullt ut och för att förminska sådana problem borde det, enligt mig, inom snar framtid införas uttryckliga bestämmelser i lagstiftningen för att förtydliga innebörden av dessa. Görs inte detta kommer det fortsättningsvis uppstå oklarheter för området kring panoramafriheten.

HD:s restriktiva bedömning av direktivet kan också leda till kulturella konsekvenser, eftersom en sträng tolkning av skyddet inte anses som tillfredsställande. I artikel 151 i kulturparagrafen framhålls bland annat att ett ”icke-kommersiellt kulturutbyte” ska främjas, vilket Wikimedia kan anses ha medverkat till. HD har i sitt beslut inte beaktat denna paragraf och att påvisa att det inte är av betydelse om tillhandahållandet skett i kommersiellt syfte eller ej kan också anses som felaktigt.

HD har heller inte beaktat vissa grundläggande rättsprinciper och beslutet får anses gå emot EU:s strävan mot en modernare och mer europeisk ram för upphovsrätten. HD borde givetvis ha begärt ett förhandsavgörande från EU-domstolen enligt artikel 267 i Fördraget om Europeiska Unionens Funktionssätt och senast i mål C-160/15 framhöll EU-domstolen vikten av att inte inskränka informationsfriheten på internet, vilket HD:s dom faktiskt kan anses göra. Detta kan bland annat leda till negativa kulturella konsekvenser.

Som tidigare nämnts i kapitel 6 har EU-kommissionen stadgat att det nuvarande panoramaundantaget måste förtydligas för att ta hänsyn till nya spridningskanaler. HD:s dom skapar ytterligare problem för den redan omdiskuterade panoramafriheten och många drabbas av detta beslut. Av de som drabbas finner vi dels digitala uppslagsverk och andra webbplatser som varit beroende av den svenska panoramafriheten, men också EU och dess medborgare. För sådana webbplatser blir möjligheterna mer begränsade än tidigare, eftersom tillstånd måste inhämtas från upphovsmännen innan de utnyttjar en avbildning av ett offentligt konstverk eller en byggnad. Inom snar framtid kan de möjligtvis också bli skyldiga att betala licensavgifter till upphovsrättsorganisationer som BUS, trots att webbplatserna inte utgör någon kommersiell verksamhet.

EU:s medborgare kan känna en viss oklarhet och frustration kring området för panoramafriheten, eftersom det är svårt att avgöra när en avbildning är tillåten eller

inte. Exempelvis är det förvirrande för vad som gäller när man publicerar bilder på nätet från en semester utomlands, eftersom man oftast inte har full koll på hur rättsläget ser ut för panoramafriheten i det land man besöker. Det finns också ett s.k. socialt värde i att kunna dela och använda bilder av offentliga utrymmen, byggnader och skulpturer. På ett vis kan man också säga att allmänheten faktiskt redan har betalat för en konstnärs driftsättning för att skapa skulpturerna eller monumenten etc. Originalkonst är i vissa fall skattefinansierad och att förneka allmänheten en rätt att göra en avbildning av något de redan betalat för kan inte anses rätt.

Då jag är en del av dessa medborgare förespråkar jag rättslig klarhet och enkelhet av ramverket för upphovsrätt genom att införa EU-omfattande undantag för panoramafrihet. Ett undantag som fungerar i hela EU är att föredra framför en oklar rättslig miljö där varje medlemsland tillämpar undantagen på olika sätt, vilket nu är fallet för undantagen i artikel 5 i Infosoc-direktivet. Jag anser att allmänheten bör ha en rätt att njuta av och dela med sig av avbildningar av konstverk och skulpturer. Konstverk på allmän plats bör därför vara fria att avbilda och motsätter sig konstnärer eller andra förvaltningsorganisationer detta, borde de i första hand kanske fundera på om de verkligen vill placera sina konstverk på en offentlig plats, öppet för allmänheten att ta del av dessa. Europakommissionen instämmer med detta då de tidigare avvisat försök som skulle lett till att panoramafriheten begränsats. Jag hoppas därför att EU-kommissionen så snart som möjligt kommer med ett beslut som kan få ett slut på oklarheterna kring panoramafriheten.

Abstract

This essay describes and analyses the "freedom of panorama" exception. First of all the essay takes its starting point in Swedish law but comparisons are also made with other Nordic countries implementation of the panorama exception. An outlook is also made to the work of the EU regarding the panorama exception and its effect on the digital market.

An important limitation of the Swedish copyright law is the right to freely depict buildings and works of art that are permanently situated outdoors at a public place or exhibited. An investigation is made as to whether § 24 in the Swedish copyright law gives a right to transfer such depictions to the public on the internet. The investigation will take aim at the term "depict" to find out how limited an image of a building or a piece of art is under Swedish law. To gain further understanding of the term "depict" a comparison is made with the existing law on the same area in other Nordic countries.

Furthermore, a report is made on the case between Image Copyright in Sweden (BUS) and Wikimedia Sweden (NJA 2016 s. 212). In its assessment the Supreme Court ruled that the provision in § 24 p. 1 in the Swedish Copyright law is limited to the precise depictions. Thus the Supreme Court established that the provision does not give a right to transfer images of buildings and works of art to the public on the internet. It is however interesting to consider different perspectives on the Supreme Court's judgment in the case, which is also made in the essay.

When the digital technology has changed the way in which works and other protected subject-matter is created, distributed and used, it has been considered necessary to adapt the objectives and principles to these new realities in the EU framework on copyright. In a statement from the European Commission it states that the "panorama exception" must be clarified to take account of new distribution channels. No later than the 14th of September 2016 the European Commission put forward a proposal for a directive on copyright in the digital market. However, it came no proposal regarding the "panorama exception", which means that we will have to wait to get clarify in the issue.

Källförteckning

Offentligt tryck

Dokument från EU-kommissionen

- COM(2015) 626; Mot en modernare och mer europeisk ram för upphovsrätten.
- COM (2016) 593; Europaparlamentets och rådets direktiv om upphovsrätt på den digitala inre marknaden

Direktiv

- Europaparlamentets och rådets direktiv 96/9/EG av den 11 mars 1996 om rättsligt skydd för databaser
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/115/EG om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter
- Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/24/EG av den 23 april 2009 om rättsligt skydd för datorprogram

Propositioner

Sverige

- Proposition 2004/05:110 Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG

Finland

- RP 29/004, s. 37.

Norge

- Ot.prp. nr. 46 (2004–2005) s. 100.

Statens offentliga utredningar

- SOU 1956:25, *Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk*
- SOU 1990:30, *Översyn av upphovsrättslagstiftningen*
- SOU 2007:29, *Hur tillämpas expropriationslagens ersättningsbestämmelser?*
- SOU 2011:32, *En ny upphovsrättslag*

Litteratur

Böcker

- Nordell, P-J, *Rätten till det visuella*, Jure, 1997
- Olsson, H, *En kommentar till Upphovsrättslagstiftningen*, fjärde upplagan, NGB
- Olsson, H, *Copyright, svensk och internationell upphovsrätt*, nionde upplagan, Norstedts 2015
- Bergström, S, *Uteslutande rätt att förfoga över verket*, Lundequist, 1954
- Levin, M, *Lärobok i immaterialrätt: upphovsrätt, patenträtt, mönsterrätt, känneteckensrätt, - i Sverige, EU och internationellt*, tionde upplagan, Norstedts 2011
- Maunsbach, U & Wennersten, U, *Grundläggande immaterialrätt*, Gleerups
- Rosen, J, *Upphovsrättens avtal*, tredje upplagan, Norstedts Juridik, 2006
- Korling & Zamboni, *Juridisk metodlära*, första upplagan, Lund, Studentlitteratur AB, 2013
- Hettne, J, Otken Eriksson, I, *EU-rättslig metod – Teori och genomslag i svensk rättstillämpning*, Norstedts Juridik, 2011
- Goldstein & Hugenholtz, *International Copyright*, Oxford, 2013
- Rognstad, O-A, *Opphavsrett*, Universitetsforlaget
- Schovsbo, Rosenmeier & Salund Petersen, *Immaterialret*, Jurist og økonomforbundets forlag, 2015
- Schönning, P, *Ophavsretsloven med kommentarer*, femte upplagan, Karnov Group

Praxis

- NJA 2016 s. 212 (BUS mot Wikimedia Sverige)
- NJA II 1961

- Mål C-5/08, Infopaq International A/S v. Danske Dagblades Forening, REG 2009 s I-06569.
- Mål C-306/05, Sociedad General de Autores y Editores de Espana (SGAE) mot Rafael Hoteles SA.
- Mål C-89/04, Mediakabel, REG 2005, s. I-4891
- Mål C-192/04, Lagardère Active Broadcast, REG 2005 s. I-7199
- Mål C-393/09, 2010.12.22, Bezpečnostní softwarová asociace
- Mål C-456/06, Peek & Cloppenburg KG mot Cassina SpA.

Elektroniska källor

- Europeiska rådet, Upphovsrätt i den digitala inre marknaden för Europa; <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/copyright>.
- Europeiska rådet, En digital inre marknad; <http://www.consilium.europa.eu/sv/policies/digital-single-market-strategy/>.
- EU-kommissionen, prioriteringar i arbetet mot en digital inre marknad för Europa; https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/dsm-copyright_sv.pdf.
- WIPO:s fördrag om upphovsrätt; [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:22000A0411\(01\)&from=SV](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:22000A0411(01)&from=SV).
- Rosén, J, Unionsdomstolen på fast mark – och på hal is; <https://www5.infotorg.se/rb/premium/mittijuridiken/opinion/article201838>.
- Rosén, J, 24 § Upphovsrättslagen ger inte rätt att överföra verk via internet till allmänheten, rättsfallsanalys i Karnov nyheter; <http://www.karnovgroup.se/om-oss/kunskap-och-reflektioner/rattsfallsanalys-i-karnov-nyheter-24-upphovsrattslagen>,
- Gannon Burgett, If you try to publish a picture of this statue in Denmark, you'd better be ready to pay up; <http://petapixel.com/2014/08/20/try-publish-picture-statue-denmark-you-d-better-ready-pay/>,
- Julia Reda, Freedom of panorama under threat; <https://juliareda.eu/2015/06/fop-under-threat/>
- Julia Reda, Upphovsrättsreformen är opassande för den digitala eran; <https://juliareda.eu/2016/09/upphovsrattsreform-ar-opassande-for-den-digitala-eran/>.

- Daniel Westman, Avbildning av konstverk och byggnader på internet;
http://www.juridicum.su.se/iri/docs/Avbildning_av_konstverk_och_byggnader_pa_internet/avbildning.pdf